

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Філософський факультет

Кафедра політології

Пояснювальна записка

до кваліфікаційної роботи бакалавра

на тему «Політичні наслідки пандемії COVID-19»

Виконав: здобувач вищої освіти
4 курсу групи ОП-41 денного відділення
напряму підготовки 05 - "Соціальні та
поведінкові науки"

спеціальності 052 «Політологія»

ОПП «Політичні технології
та аналіз політики»

Солодовник Олександр Володимирович

Керівник: д. політ. н., професор
Шаповаленко Марина Володимівна

Рецензент: к. іст. н., доцент,
Анатолій Парфіненко

ХАРКІВ - 2025

Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна

Філософський факультет

Кафедра політології

Спеціальність 052 Політологія

Освітньо-професійна програма «Політичні технології та аналіз політик»

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

ЗАТВЕРДЖУЮ:
Завідувач кафедри

О.А. ФІСУН

« _____ » _____ 20__ року

ЗАВДАННЯ

На кваліфікаційну роботу бакалавра

Солодовника Олександра Володимировича

1. Тема роботи: «Політичні наслідки пандемії COVID-19»

керівник роботи Шаповаленко Марина Володимирівна, д. політ. н., проф.
кафедри політології

затверджені наказом по університету від від «22» березня 2024 року №
3801-5/795

2. Строк подання студентом роботи 30.04.2025

3. Перелік питань, які потрібно розробити:

1. Дослідити теоретичні підходи до визначення політичної кризи, її типології та характеристик у контексті глобальних загроз.
2. Визначити специфіку глобальної полікризи як багатовимірного явища і її вплив на виникнення політичних криз.
3. Проаналізувати ключові механізми урядового реагування на політичні кризи в умовах пандемії COVID-19.
4. Встановити вплив пандемії на рівень легітимності влади та трансформацію суспільної довіри до політичних інституцій.
5. Проаналізувати трансформації у формах правління, функціонуванні демократичних інститутів та політичного лідерства на прикладі Італії, Угорщини, США та Китаю.

4. План роботи

№ з/п	Назва етапу роботи	Термін виконання етапу
1	Консультація з керівником щодо обрання теми роботи	30.09.2024
2	Затвердження теми роботи	12.10.2024
3	Аналіз та підбір літературних джерел для написання роботи	30.11.2024
4	Написання змісту до кваліфікаційної роботи	30.12.2024
5	Написання першого розділу та висновків до нього	30.01.2025
6	Написання другого розділу та висновків до нього	28.02.2025
7	Написання вступу до роботи	15.03.2025
8	Написання висновків до роботи	31.03.2025
9	Оформлення списку використаних джерел	15.04.2025
10	Написання анотації	30.04.2025
11	Фінальні коригування та доопрацювання	12.05.2025
12	Переддипломна практика	19.05.2025- 08.06.2025
13	Підготовка доповіді до виступу на захисті кваліфікаційної роботи	20.05.2025
14	Підготовка презентації до виступу на захисті кваліфікаційної роботи	21.05.2025
15	Підготовка до виступу на захисті кваліфікаційної роботи	22.05.2025
16	Передзахист кваліфікаційної роботи	27.05.2025
17	Фінальні коригування та доопрацювання після зауважень на передзахисті	27-29.05.2025
18	Перевірка кваліфікаційної роботи через систему антиплагіат	30.05.2025
19	Захист кваліфікаційної роботи	12.06.2025

5. Дата видачі завдання 30.09.2024

Здобувач вищої освіти _____ О.В.Солодовник

Керівник роботи _____ М.В.Шаповаленко

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В. Н.
КАРАЗІНА
ПОДАННЯ
ГОЛОВІ ЕКЗАМЕНАЦІЙНОЇ КОМІСІЇ
ЩОДО ЗАХИСТУ БАКАЛАВРСЬКОЇ РОБОТИ**

Направляється студент *Солодовник О.В.* до захисту бакалаврської роботи за спеціальністю 052 – політологія на тему: «Політичні наслідки пандемії COVID-19»

Бакалаврська робота і рецензія додаються.

Декан філософського факультету _____ Карпенко І. В.

Довідка про успішність

Студент *Солодовник О.В.* за період навчання на філософському факультеті з 2021 року по 2025 рік повністю виконав навчальний план за спеціальністю з таким розподілом оцінок за національною шкалою:

відмінно – _____%, добре – _____%, задовільно – _____%.

Фахівець 1 категорії
навчального центру організації

освітнього процесу філософського факультету _____ Ревкова Н. Є.

Висновок керівника бакалаврської роботи

Студент *Солодовник О.В.* виконав бакалаврську роботу на тему «Політичні наслідки пандемії COVID-19» яка присвячена аналізу політичних наслідків пандемії COVID-19, зокрема змін у функціонуванні державної влади, демократичних інституцій, громадянських свобод та глобального політичного порядку.

Керівник бакалаврської роботи:
професор кафедри політології
Харківського національного
університету імені В. Н. Каразіна,
доктор політичних наук _____

Шاپоваленко М.В.

_____20_____року

Висновок кафедри про бакалаврську роботу

Бакалаврська робота розглянута. Студент *Солодовник О.В.* допускається до захисту роботи в Екзаменаційній комісії.

Зав. кафедри політології _____

Фісун О.А.

ЗМІСТ

<u>Зміст</u>	2
<u>Вступ</u>	3
<u>Розділ 1: Теоретичні підходи до аналізу політичних криз та глобальних викликів</u>	9
<u>1.1. Політичні кризи в умовах глобальних загроз: визначення, типологія, механізми реагування</u>	9
<u>1.2. Пандемія як політичний чинник: вплив на державне управління, легітимність влади та суспільну довіру</u>	20
<u>Розділ 2: Політичні трансформації в умовах пандемії COVID-19: міжнародний та національний виміри</u>	32
<u>2.1. Посилення ролі держави, зміни у формах правління та демократичних інституціях: кейси Італії, Угорщини, США, Китаю</u>	32
<u>2.2. COVID-19 як каталізатор політичних протестів, авторитарних тенденцій і трансформації політичного лідерства</u>	43
<u>Висновок</u>	52
<u>Література</u>	55

ВСТУП

Сучасний етап глобального розвитку характеризується безпрецедентним зростанням взаємозалежності між державами та суспільствами, що, з одного боку, відкриває нові можливості для співпраці та прогресу, але, з іншого боку, спричиняє виникнення та швидке поширення складних, багатовимірних загроз, які ставлять під сумнів стабільність політичних систем та ефективність традиційних механізмів управління. У цьому контексті, оцінка сучасного стану проблеми політичних криз в умовах глобальних викликів виявляє їхню трансформацію у багатозарові та важкопрогнозовані явища, здатні підірвати фундаментальні цінності та життєво важливі системи суспільства.

Актуальність теми роботи зумовлена тим, що політичні кризи, які виникають у контексті масштабних глобальних загроз, таких як пандемія COVID-19, кліматичні зміни, геополітична нестабільність та економічні потрясіння, набувають особливої гостроти та складності, підриваючи фундаментальні цінності суспільства та ставлячи під загрозу життєво важливі системи. Необхідність негайного реагування в таких умовах поєднується з глибокою невизначеністю, причому ця невідкладність і невизначеність стають ще гострішими, коли політичні інститути самі перетворюються на джерело загрози або сприймаються як такі, що не здатні забезпечити ефективну відповідь, що трансформує суспільну кризу на виразно політичну. Саме в такі моменти довіра до інституцій підривається, а легітимність влади опиняється під питанням, що вимагає від урядів не лише технічних рішень, а й здатності орієнтуватися у складних соціально-політичних динаміках. Пандемія COVID-19 стала унікальним політичним явищем, що спричинила глибокі й багатозарові зміни у сфері державного управління, кинувши серйозні виклики існуючим системам

легітимності влади та спричинивши істотні коливання рівня суспільної довіри до інституцій. Вивчення цих процесів, аналіз трансформацій політичного лідерства, функціонування демократичних інститутів та проявів авторитарних тенденцій в умовах безпрецедентної глобальної кризи є надзвичайно важливим для розуміння сучасних політичних реалій та вироблення стратегій зміцнення стійкості демократичних систем.

Ступінь вивченості теми з є доволі значним, проте специфіка сучасних викликів, зокрема глобальної полікризи та впливу пандемії COVID-19, відкриває нові аспекти для дослідження. Класичні теорії політичних криз та кризового менеджменту, розроблені такими авторами, як Бойн, 'т Харт та Кайперс, надають фундаментальну основу для аналізу механізмів реагування та лідерства в екстремальних умовах. Питання глобальних загроз та їхнього впливу на політичні системи розглядаються у працях Лоуренса, який аналізує взаємопов'язаність сучасних викликів, та Еванса, Джонса і Стівена, які досліджують концепцію полікризи та механізми її розвитку. Вплив пандемії COVID-19 на державне управління, легітимність влади та суспільну довіру став предметом активних наукових розвідок. Зокрема, Девайн, Валгардссон, Сміт, Дженнінгс, Скотто ді Веттімо, Бантінг та МакКей аналізували питання легітимності управління та готовності громадян поступатися приватністю в обмін на безпеку. Бельчіор та Тейшейра досліджували вплив економічних побоювань та соціального розколу на довіру до уряду США, а Мартінес-Кордоба, Беніто та Гарсія-Санчес порівнювали ефективність урядових реакцій у різних країнах. Трансформації у формах правління та демократичних інституціях на прикладі окремих країн досліджували Сарторетті (Італія), Лупо та Піччіріллі (Італія), Бараняї та Ференц (Угорщина), а також Фостер (США) та автори звіту PLS (Китай). Попри наявність значного масиву наукових праць, що висвітлюють окремі аспекти проблеми, існує потреба у комплексному аналізі політичних трансформацій, спричинених пандемією

COVID-19, у контексті ширших тенденцій розвитку глобальних кризових явищ, що обґрунтовує доцільність подальшого доопрацювання цієї теми, особливо з огляду на довгострокові наслідки пережитих потрясінь для демократичних систем та міжнародних відносин.

Метою дослідження є теоретичне осмислення та критичний аналіз сутності політичних криз в умовах сучасних глобальних загроз, а також комплексне вивчення політичних трансформацій, каталізованих пандемією COVID-19, з акцентом на їхньому впливі на державне управління, легітимність влади, суспільну довіру, функціонування демократичних інститутів та еволюцію політичного лідерства на міжнародному та національному рівнях.

Для досягнення поставленої мети в процесі дослідження вирішувалися наступні завдання:

- визначити сутність, характерні риси та типологію політичних криз, що виникають на тлі глобальних загроз, включаючи аналіз концепції глобальної полікризи;

- проаналізувати ключові механізми та виклики урядового реагування на політичні кризи в умовах глобальних загроз, включаючи аспекти ухвалення рішень, координації, управління громадським сприйняттям та міжнародного співробітництва;

- дослідити пандемію COVID-19 як специфічний політичний чинник, оцінивши її вплив на державне управління, динаміку легітимності влади та рівень суспільної довіри до інституцій;

- вивчити політичні трансформації, спричинені пандемією COVID-19, зокрема посилення ролі держави, зміни у формах правління та функціонуванні демократичних інститутів, на прикладі окремих країн (Італія, Угорщина, США, Китай);

- проаналізувати COVID-19 як каталізатор політичних протестів, посилення авторитарних тенденцій у світі та трансформації моделей політичного лідерства.

Об'єктом дослідження є процеси виникнення, розвитку та управління політичними кризами.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні підходи до аналізу політичних криз; сутнісні характеристики та типологія політичних криз в умовах глобальних викликів (включаючи полікризу); механізми, стратегії та проблеми урядового реагування на кризи; специфічний вплив пандемії COVID-19 на ефективність державного управління, динаміку легітимності влади та суспільної довіри; конкретні політичні трансформації (зміни у співвідношенні гілок влади, еволюція форм правління, стан демократичних інститутів, протестна активність, авторитарні тенденції, зміни у стилях політичного лідерства), що проявилися на міжнародному та національному рівнях під впливом пандемії.

Для досягнення поставленої мети та вирішення завдань дослідження було використано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів пізнання. Системний підхід дозволив розглянути політичні кризи як складні, багатофакторні явища, що є частиною глобальної взаємопов'язаної системи, та проаналізувати взаємодію різних криз у рамках концепції полікризи. Теоретичний аналіз та синтез використовувалися для вивчення ключових понять: політична криза, глобальна загроза, полікриза, легітимність, суспільна довіра, державне управління, узагальнення існуючих наукових підходів та формування власної позиції щодо досліджуваних проблем. Порівняльно-політологічний метод застосовувався для зіставлення особливостей реагування на пандемію COVID-19 та її політичних наслідків у різних країнах, що дало змогу виявити як спільні тенденції, так і національну специфіку політичних трансформацій. Метод кейс-стаді був використаний для поглибленого вивчення окремих

національних випадків посилення ролі держави, змін у формах правління та функціонуванні демократичних інститутів. Аналіз документів (наукових публікацій, звітів міжнародних організацій, нормативно-правових актів) дозволив зібрати та систематизувати емпіричний матеріал щодо впливу пандемії на політичні процеси. Індуктивний та дедуктивний методи сприяли формулюванню узагальнень на основі аналізу конкретних фактів та застосуванню теоретичних положень для інтерпретації емпіричних даних.

Основна частина тексту роботи складається з двох розділів, які послідовно розкривають поставлені завдання.

У першому розділі «Теоретичні підходи до аналізу політичних криз та глобальних викликів» розглядаються сутність, типологія політичних криз в умовах глобальних загроз, аналізується феномен полікризи та механізми її формування. Досліджуються основні виклики та стратегії урядового реагування на кризові явища, включаючи проблеми раннього виявлення загроз, осмислення ситуації, ухвалення рішень, координації зусиль, формування громадського розуміння та міжнародного співробітництва. Окрему увагу приділено пандемії COVID-19 як політичному чиннику, детально аналізується її вплив на державне управління, легітимність влади та суспільну довіру, розглядаються такі аспекти, як ефект «згуртування навколо прапора», дилема безпеки та свобод, когнітивна та моральна легітимність, а також фактори, що впливають на довіру громадян до урядових інституцій в умовах пандемії.

Другий розділ «Політичні трансформації в умовах пандемії COVID-19: міжнародний та національний виміри» присвячений аналізу конкретних політичних змін, каталізованих пандемією. Досліджується посилення ролі держави, зміни у формах правління та функціонуванні демократичних інститутів на прикладі кейсів Італії, Угорщини, США та Китаю, висвітлюючи специфіку концентрації виконавчої влади, обмеження

парламентського контролю, вплив на місцеве самоврядування та використання надзвичайних повноважень. Розглядається роль COVID-19 як каталізатора політичних протестів, аналізуються причини, форми та динаміка протестної мобілізації в умовах пандемічних обмежень. Окремо аналізуються прояви посилення авторитарних тенденцій у світі та трансформації моделей і стилів політичного лідерства під впливом глобальної кризи охорони здоров'я.

Робота складається зі вступу, двох розділів, що містять по два підрозділи кожен, висновків, списку використаних джерел, який налічує 50 найменувань. Загальний обсяг роботи становить 63 сторінок, з яких основного тексту – 52 сторінки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ ПОЛІТИЧНИХ КРИЗ ТА ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

1.1. Політичні кризи в умовах глобальних загроз: визначення, типологія, механізми реагування

Політичні кризи, що виникають у контексті масштабних глобальних загроз, завжди мають багатозарову й складну природу, оскільки вони підривають фундаментальні цінності або життєво важливі системи суспільства та створюють ситуації, у яких необхідність негайного реагування поєднується з глибокою невизначеністю, причому ця невідкладність і невизначеність стають ще гострішими, коли політичні інститути самі перетворюються на джерело загрози або сприймаються як такі, що не здатні забезпечити ефективну відповідь, що, у свою чергу, трансформує суспільну кризу на виразно політичну, адже саме тоді суспільство стикається з викликом, коли довіра до інституцій підривається, а легітимність влади опиняється під питанням і це вимагає від урядів технічних рішень та здатність орієнтуватися у складних соціально-політичних динаміках, які неминуче супроводжують кризові явища. Включаючи управління громадським сприйняттям і підтримання легітимності, оскільки втрата довіри може суттєво ускладнити антикризове управління та посилити тиск на політичних лідерів та інститути, які змушені діяти в умовах, коли кожне рішення може мати непередбачувані наслідки для стабільності суспільства. Уряди, на які покладається відповідальність за управління такими ситуаціями, змушені враховувати, що сучасні загрози часто виходять за межі національних кордонів і мають значні економічні наслідки, що підкреслює зростаючу взаємопов'язаність сучасних викликів і висуває на перший план потребу у розробці комплексних стратегій реагування, здатних адаптуватися до транснаціонального характеру багатьох кризових явищ, адже саме ця взаємозалежність систем і процесів у глобалізованому світі створює умови,

за яких навіть локалізована криза може швидко набути глобального масштабу, а її наслідки — стати непропорційно серйозними та важкокерованими (Lawrence 2023: 11-19).

Сучасний ландшафт криз відзначається постійною еволюцією, у якій уряди змушені мати справу з подіями, що часто є неочікуваними, небажаними, важко уявними й нерідко неконтрольованими, і саме ці характеристики, які іноді трактується як не-якості криз, створюють додатковий тиск на політичних лідерів та інститути, які повинні не лише впроваджувати технічні рішення, а й орієнтуватися у складних соціально-політичних динаміках, що супроводжують кризові явища, включаючи управління громадським сприйняттям і підтримання легітимності, оскільки втрата довіри може суттєво ускладнити антикризове управління, а також посилити тиск на політичних лідерів та інститути, які змушені діяти в умовах, коли кожне рішення може мати непередбачувані наслідки для стабільності суспільства. Глобальні загрози суттєво впливають на природу та типологію політичних криз, що призводить до формування явища, яке все частіше визначається як глобальна полікриза, коли численні глобальні кризи взаємодіють у тісно пов'язаній глобальній системі, створюючи сукупний збиток, який значно перевищує той, що міг би бути спричинений кожною кризою окремо, і саме синергетичний ефект взаємодії загроз перетворює їх на якісно нове й більш небезпечне явище, оскільки це сплетіння відбувається через різноманітні причинно-наслідкові механізми, як спільні рушійні фактори, що чинять тиск на численні системні слабкі місця, ефекти доміно, коли одна криза послідовно спричиняє інші, синхронні збої в різних системах через їх взаємопов'язаність, заразливе поширення деструкції з однієї сфери в іншу та складні петлі зворотного зв'язку, які можуть як посилювати, так і послаблювати ефекти кризи, і саме ці механізми детально аналізуються для розуміння динаміки полікризи (Evans, Jones, Steven: 5-6)

Типологія політичних криз у такому середовищі набуває багатогранного характеру, виходячи за межі простих категоризацій, наприклад, природних чи техногенних катастроф, хоча ці відмінності залишаються релевантними для розуміння первинних джерел загрози та специфіки необхідних заходів реагування, оскільки кризи можна розрізняти за швидкістю їх настання — від раптових, гострих подій, таких як терористичні атаки або обвали фінансових ринків, до повільно розвиваючихся, повзучих криз, наприклад, зміни клімату або дефіциту ресурсів, які поступово підривають суспільну стабільність і політичну спроможність, причому саме повзучі кризи є особливо складними для політичних систем, оскільки їм часто бракує чіткого спускового механізму, що ускладнює мобілізацію уваги та ресурсів доти, доки ситуація не стане критичною, і це випробовує прогностичну та проактивну спроможність політичного керівництва, яке повинно діяти на випередження, а не лише реагувати на вже існуючі проблеми. Джерело кризи, незалежно від того, чи воно походить із самої політичної системи, наприклад, криза легітимності або серйозна політична поляризація, чи від зовнішніх шоків, як глобальні пандемії або геополітичні конфлікти, суттєво впливає на її динаміку та необхідні стратегії реагування, що вимагає відповідно різних підходів до їх подолання. Механізми реагування на політичні кризи в умовах глобальних загроз вимагають всеохопного й адаптивного підходу, визнаючи, що ефективне кризове управління є основною відповідальністю урядів, спрямованою на зміцнення стійкості населення, громад і критично важливої інфраструктури, які першими зазнають впливу будь-якої масштабної кризи, і одним із ключових аспектів є створення надійних механізмів ухвалення політичних рішень, оскільки швидке й ефективне ухвалення рішень має вирішальне значення через обмеженість часу та непередбачуваний характер криз, які можуть охопити значні частини населення й призвести до незворотних наслідків, а такі механізми часто включають спеціально визначені органи ухвалення політичних рішень, до

складу яких можуть входити голова, міністри або високопосадові партійні лідери, секретар, галузеві експерти, високопосадовий спеціаліст з інформації, представник урядового антикризового центру, радники з комунікацій і політичних питань, а також експерти з безпеки, правових або фінансових питань, залежно від контексту кризи та її специфічних вимог, причому склад цих команд формується з метою об'єднання необхідних повноважень, експертизи та комунікаційних можливостей для управління багатогранними викликами, які ставлять кризи, щоб забезпечити координовану й інформовану реакцію (Pustjens 2020: 2 -5 , 12).

Ефективність механізмів реагування на кризові ситуації визначається здатністю долати низку ключових викликів, які є невід'ємною частиною управління кризами, і ці виклики вимагають стратегічного бачення, а також лідерських якостей, оскільки раннє виявлення нових загроз серед інформаційного шуму набуває особливого значення, хоча цей процес часто ускладнюється неоднозначністю початкових сигналів і ризиком їх неправильної інтерпретації, що особливо характерно для нових або повільно розвиваючихся криз, де сигнали можуть бути слабкими, розпорошеними й неочевидними, а після виявлення загрози критично важливим стає осмислення ситуації, що передбачає збір, обробку й інтерпретацію інформації для формування послідовного розуміння того, що відбувається, хто постраждав, які потенційні наслідки можливі й які варіанти дій доступні, причому цей процес вимагає систематичного підходу, оскільки він наповнений когнітивними упередженнями та інформаційним перевантаженням, що зумовлює необхідність структурованих підходів і залучення різноманітної експертизи для уникнення передчасного консенсусу щодо неправильного визначення ситуації, особливо коли йдеться про складні взаємодії в межах полікризи, де розуміння причинно-наслідкових зв'язків є складним, але водночас необхідним для ефективного реагування. Політичні лідери

опиняються під значним тиском діяти рішуче, але ухвалення критичних рішень у ситуаціях високої невизначеності, дефіциту часу й серйозних потенційних наслідків є надзвичайно складним завданням, що часто пов'язане з необхідністю вибору між конкуруючими цінностями й цілями, а це вимагає високого рівня відповідальності, оскільки кожне рішення може мати далекосяжні наслідки для суспільства, а кризова координація стає ще однією значною перешкодою, бо вона вимагає оркестрації зусиль численних суб'єктів, серед яких різні урядові установи на різних рівнях, неурядові організації, приватний сектор і міжнародні партнери, кожен із яких має власні мандати, організаційні культури й інтереси, що може призводити до фрагментації зусиль, а складність координації відповіді багатьох суб'єктів, особливо у випадку транскордонних криз або тих, що одночасно впливають на кілька секторів, як це спостерігається у сценаріях полікризи, може призводити до дублювання зусиль, прогалин у реагуванні й навіть контрпродуктивних дій, якщо не забезпечити ефективне управління через чіткі канали зв'язку, спільне розуміння ситуації та узгоджені керівні структури, що підкреслює необхідність створення інтегрованих командних центрів. В свою чергу, управління глобальною небезпекою вимагає побудови мереж, які виходять за межі традиційних інституційних кордонів, сприяючи більш гнучкій і адаптивній реакції на системні ризики, що не визнають національних чи організаційних меж, і це вимагає нових форм співпраці та довіри між різними акторами (Boint Hart, Kuipers 2017: 29 - 31).

Формування змісту, тобто створення громадського розуміння кризи й урядової реакції, є внутрішньо політичним завданням, яке виходить далеко за межі простого поширення інформації, охоплюючи переконання, заспокоєння й управління колективним стресом, що є ключовим для підтримки суспільної злагоди, а політичні лідери повинні формулювати переконливий наратив, який пояснює природу загрози, обґрунтовує

обраний курс дій і пропонує бачення відновлення, причому це завдання ускладнюється в епоху швидкого поширення інформації та потенційної дезінформації, коли конкуруючі наративи можуть легко виникати й підривати зусилля уряду, а ефективна комунікація через різні канали, включаючи традиційні й нові медіа, а також взаємодія з впливовими особами в соціальних мережах, стає життєво важливим компонентом управління громадськими очікуваннями й підтримання довіри до політичних інститутів під час тривалих або серйозних криз, де прозорість і чесність комунікації відіграють ключову роль, а здатність спілкуватися з емпатією й прозоро особливо важлива, коли вжиті заходи, такі як локдаун під час пандемії, суттєво впливають на життя й свободи громадян, вимагаючи чіткого пояснення їх необхідності й очікуваної тривалості (Evans, Jones, Steven: 13-14).

Звітування про результати діяльності та вивчення уроків є важливими компонентами циклу управління кризами, оскільки вони забезпечують оцінку реакцій і інтеграцію отриманих знань для вдосконалення майбутньої готовності й спроможності реагування, що дозволяє системі адаптуватися, і це включає не лише технічний аналіз дій, а й процеси політичної підзвітності, коли лідери й інститути оцінюються за тим, як вони впоралися з кризою, що може мати значні наслідки для політичних кар'єр і громадської довіри, але справжнє навчання з криз може бути складним, оскільки організаційна захисна реакція, політичні ігри у звинувачення й тенденція повертатися до докризових рутин можуть перешкоджати впровадженню необхідних реформ, що підкреслює важливість незалежних механізмів оцінки, а міжнародні організації наголошують на необхідності створення загальної системи управління кризами й постійного міжнародного обміну досвідом для формування спільних кращих практик, визнаючи, що багато сучасних криз мають міжнародний вимір, що вимагає спільних рішень і координованих дій, а таке міжнародне співробітництво є

ключовим не лише для мобілізації ресурсів, а й для спільного осмислення ситуації та координованих політичних реакцій, особливо при роботі з загрозами, які за своєю природою є глобальними, такими як зміна клімату або пандемії, що є ключовими рушіями глобальної полікризи й не можуть бути ефективно подолані зусиллями лише однієї країни. Стратегічне управління кризами вимагає сильного лідерства, здатного надихати довіру, приймати складні рішення й адаптуватися до стрімко мінливих обставин, а ця якість серйозно перевіряється під час протистояння глобальним загрозам, які можуть перевантажити встановлені протоколи й вимагати нетрадиційних підходів, і лідери повинні сприяти стійкості у своїх суспільствах, що включає не лише здатність витримувати шоки, а й спроможність адаптуватися й трансформуватися відповідно до нових реалій, а ця концепція є центральною для навігації в умовах тривалої кризи глобалізації, де сама взаємопов'язаність стає джерелом вразливості, перетворюючи локальні проблеми на глобальні виклики, а розбудова стійкості є довгостроковим завданням, що охоплює зміцнення критично важливої інфраструктури, диверсифікацію ланцюгів постачання, сприяння соціальній згуртованості й просування адаптивних структур управління, які можуть навчатися й еволюціонувати відповідно до змінюваних умов (Joint Hart, Kuipers 2017: 32).

Стратегічне управління кризовими ситуаціями вимагає наявності лідерства, здатного не лише підтримувати довіру суспільства, а й приймати складні рішення в умовах невизначеності, а також швидко адаптуватися до обставин, що постійно змінюються, причому саме ці якості проходять особливо жорстку перевірку під час зіткнення з глобальними загрозами, які можуть не просто вивести з ладу звичні адміністративні процедури, а й змусити політичних керівників шукати нові, нетипові підходи до вирішення проблем, оскільки стандартні протоколи часто виявляються недостатніми для подолання масштабних викликів сучасності. Лідери, які прагнуть

забезпечити стійкість своїх суспільств, мають не обмежуватися лише здатністю витримувати зовнішні шоки, а й демонструвати гнучкість, що дозволяє не лише пристосовуватися до нових реалій, а й трансформувати політичні та управлінські структури відповідно до змін, які відбуваються у світі, де взаємозалежність між країнами та секторами стає джерелом додаткової вразливості, перетворюючи локальні проблеми на виклики глобального масштабу, що вимагає від політичних систем постійного оновлення підходів до управління та прогнозування ризиків. Зміцнення є довгостроковим завданням, що охоплює не лише модернізацію критично важливої інфраструктури, а й диверсифікацію ланцюгів постачання, розвиток соціальної згуртованості та впровадження адаптивних управлінських структур, які здатні навчатися на власному досвіді та еволюціонувати відповідно до нових викликів, що виникають у динамічному середовищі, де зміни є постійними, а ризики — багатовимірними. Наукова експертиза відіграє ключову роль у формуванні ефективної реакції на кризу, оскільки саме наукові дані, моделі та консультації дозволяють політичним керівникам приймати обґрунтовані рішення, однак інтеграція наукових рекомендацій у політичний процес часто ускладнюється як розбіжностями між експертними думками, так і тиском на ухвалення швидких рішень у ситуаціях, коли повної інформації бракує, що створює додаткові дилеми для тих, хто несе відповідальність за управління кризою, і вимагає від них не лише спеціальних навичок комунікації, а й здатності до посередництва між різними групами інтересів, щоб забезпечити чітке донесення наукових висновків, визнання їхніх обмежень і розуміння можливих наслідків для політики (Lundgren. 2020: 24).

Використання надзвичайних повноважень, як це було під час пандемії COVID-19, каже нам про те, що держави можуть застосовувати спеціальні правові та політичні механізми для управління серйозними кризами,

дозволяючи тимчасово відступати від певних зобов'язань у сфері прав людини для вирішення нагальних проблем, однак такі заходи, навіть якщо вони є законними та необхідними в екстремальних обставинах, завжди несуть ризик зловживань, особливо якщо не супроводжуються чіткими обмеженнями, пропорційністю та належним контролем, що особливо актуально для країн із менш стійкими демократичними інститутами, де баланс між громадською безпекою та захистом фундаментальних прав стає особливо крихким, а рішення про застосування надзвичайних повноважень часто визначає політичні виклики у найгостріші моменти кризи. Спостереження за тим, як держави з проміжними політичними режимами частіше оголошують надзвичайний стан, свідчить про складну взаємодію між рівнем сприйняття загрози, урядовою спроможністю та характером політичної системи, що впливає на вибір кризових стратегій і виявляє приховані вразливості або сильні сторони політичного порядку.

Поняття політичної кризи охоплює ситуації, коли здатність політичних інститутів до управління суттєво підринається або навіть перевантажується подіями, які загрожують основним цінностям чи операційній цілісності політичного порядку, створюючи ризик колапсу або серйозної дестабілізації, а в умовах глобальних загроз ці виклики стають ще гострішими, оскільки джерела кризи часто перебувають поза контролем окремого уряду, що вимагає безпрецедентного рівня міжнародної співпраці та інноваційних управлінських рішень, які сучасні глобальні інститути не завжди здатні забезпечити, що ставить під сумнів адекватність існуючої архітектури безпеки та управління. Взаємопов'язаність різних криз, як це описано у концепції полікризи, коли, наприклад, наслідки зміни клімату загострюють дефіцит ресурсів, що, у свою чергу, провокує соціальні заворушення та міграцію, додатково навантажуючи політичні системи, які вже стикаються з економічною нестабільністю, і це, в сукупності, створює петлю зворотного зв'язку, де кожен елемент підсилює інший, а

політична криза в одній сфері чи регіоні може швидко поширитися, провокуючи нові кризи в інших місцях, що вимагає системного, а не фрагментарного підходу до розуміння та реагування. Нездатність ефективно управляти глобальною пандемією може призвести не лише до масштабних людських втрат і економічних потрясінь, а й до підриву довіри до урядових і міжнародних інститутів, створюючи сприятливий ґрунт для політичної нестабільності та популізму, що ускладнює подальші антикризові зусилля. Подолання багатогранних політичних криз вимагає не просто реактивних дій, а проактивної позиції, яка включає стратегічне прогнозування, оцінку ризиків і розвиток адаптивних спроможностей політичних систем, щоб бути готовими до непередбачуваних сценаріїв, а здатність передбачати потенційні майбутні шоки, розуміти їх можливі каскадні наслідки й відповідно готуватися до них є критично важливою, хоча багато урядів стикаються з труднощами у визначенні пріоритету довгострокової готовності на тлі щоденних управлінських викликів і коротких виборчих циклів, що створює розрив між необхідністю та реальністю.

Виклик ефективного управління глобальними загрозами полягає у формуванні спільного розуміння складних системних ризиків і сприянні колективній готовності інвестувати у глобальні суспільні блага, такі як готовність до пандемій, пом'якшення наслідків зміни клімату та фінансова стабільність, які є необхідними для запобігання злиттю окремих криз у некеровану полікризу з потенційно катастрофічними наслідками для світового порядку. Управління мережами реагування, забезпечення їхньої інклюзивності, гнучкості та здатності до навчання стає центральним завданням для політичного керівництва, що прагне орієнтуватися у турбулентному ландшафті, а це передбачає створення платформ для діалогу та співпраці не лише між державними суб'єктами, а й із міжнародними організаціями, приватним сектором, громадянським суспільством і

науковими колами, визнаючи, що різноманітність перспектив і можливостей є необхідною умовою для вирішення загроз, які не піддаються простим рішенням, і це вимагає багаторівневого підходу (Evans, Jones, Steven: 22-23).

1.2. Пандемія як політичний чинник: вплив на державне управління, легітимність влади та суспільну довіру

Пандемія COVID-19 стала унікальним політичним явищем, що спричинило глибокі й багатопланові зміни у сфері державного управління, оскільки існуючі системи легітимності влади зіткнулися з серйозними викликами, а рівень суспільної довіри до інституцій влади на різних щаблях зазнав істотних коливань, причому ці процеси розгорталися з різною інтенсивністю та особливостями у кожному національному контексті, що зумовлювалося як політичними, так і соціальними чинниками, які визначали специфіку реагування на кризу. Початкові фази пандемії супроводжувалися значними змінами у громадських настроях щодо урядових органів, що проявлялося у відчутному зростанні політичної довіри в різних країнах, і це явище отримало назву ефекту згуртування навколо прапора, коли суспільство схильне підтримувати своїх лідерів та інституції у відповідь на масштабну зовнішню загрозу, однак цей сплеск довіри не відзначався ані стійкістю, ані універсальністю, що зумовило необхідність глибшого аналізу багатфакторних детермінант, які лежали в основі змін у вірі громадян у свої уряди, особливо у міру того, як криза переходила від гострої надзвичайної ситуації до затяжного періоду соціальних трансформацій і адаптації. Дії, яких вживали уряди для подолання безпрецедентної надзвичайної ситуації у сфері охорони здоров'я висвітлили складні питання щодо співвідношення між колективною безпекою та індивідуальними свободами, особливо у контексті впровадження цифрових технологій спостереження та масового збору персональних даних, що, попри виправдання нагальними потребами відстеження контактів і контролю за епідемією, вимагало ретельного осмислення того, як сприйняття громадянами легітимності управління вплине на їхню готовність поступитися елементами приватності. Рішення окремих осіб щодо розкриття власної медичної інформації були тісно

пов'язані з їхньою оцінкою права керівних органів на владу та впровадження таких всеохопних заходів, при цьому розрізняли когнітивну легітимність, що ґрунтується на зрозумілості й обґрунтованості урядових стратегій, та моральну легітимність, яка випливає з етичної доцільності й справедливості державних дій, що свідчить про те, що прийняття масштабного збору даних не було просто пасивним підпорядкуванням, а являло собою активний, вимушений, розрахунок компромісів, значною мірою обумовлений сприйнятою надійністю та справедливістю інституцій, які вимагали таких жертв (Devine, Valgarðsson, Smith, Jennings, Scotto di Vettimo, Bunting, McKay, 2024: 658).

Здатність урядових інституцій ефективно реагувати на багатогранні виклики, породжені пандемією, стала ключовим чинником, що впливав на громадську довіру, де оцінки ефективності політики, особливо у прямому протистоянні кризі в охороні здоров'я через такі заходи, як надання медичної допомоги, організація вакцинації та прозора комунікація, відігравали визначальну роль у формуванні довіри громадян до своїх лідерів, часто переважаючи загальні тривоги чи емоційні реакції на саму пандемію. У випадку Іспанії, протягом перших місяців кризи довіра до прем'єр-міністра виявилася тісніше пов'язаною з оцінкою реальних результатів і ефективності урядових заходів проти COVID-19, а не з домінуванням страху чи занепокоєння, пов'язаних із вірусом, що свідчить про активне тестування населенням компетентності та ефективності керівництва у подоланні надзвичайної ситуації, причому цей аналіз виходив за межі суто медичних результатів, охоплюючи ширші економічні та соціальні наслідки політики, пов'язаної з пандемією, де розмиті тривоги щодо особистої фінансової безпеки, стабільності національної економіки та ризику посилення соціального розколу суттєво впливали на рівень довіри до уряду США. Економічні побоювання, що виникали внаслідок втрати робочих місць, закриття підприємств і загальної невизначеності щодо

майбутнього, разом із занепокоєнням щодо поглиблення суспільних розколів і сприйнятої непохитності політичних інституцій, сприяли формуванню атмосфери, в якій довіра могла швидко руйнуватися, якщо урядові реакції вважалися неадекватними чи несправедливими, що підкреслювало складну взаємодію між сприйнятою ефективністю уряду, управлінням тривогами громадян і підтриманням громадської довіри у період глибокої кризи, оскільки сама основа демократичного управління спирається на фундамент громадської довіри, без якої здатність урядів впроваджувати політику, забезпечувати виконання законів і вести суспільство через колективні виклики істотно підринається, що робить дослідження чинників, які формують цю довіру в умовах пандемії, особливо важливим для розуміння стійкості та функціональності демократичних систем (Belchior, Teixeira, 2021: 82-83).

Ефективність, з якою уряди управляли ресурсами охорони здоров'я та впроваджували заходи контролю пандемії, також демонструвала значні відмінності залежно від політичного й територіального контексту, при цьому аналіз вказує на те, що такі чинники, як географічне розташування, рівень свободи вираження поглядів, демографічний профіль населення, особливо середній вік, і стабільність національних економік, відігравали визначальну роль у забезпеченні ефективної відповіді. Деякі спостереження свідчать, що європейські та американські країни демонстрували відносно нижчі рівні ефективності в управлінні пандемією порівняно з окремими азійськими й африканськими націями, що спонукає до подальшого аналізу того, як системні відмінності у державній спроможності, бюрократичній реакції та суспільній згуртованості могли впливати на розбіжності у подоланні глобальної кризи в охороні здоров'я, а також присутність жінок на керівних посадах в уряді визначалася як характеристика, потенційно пов'язана з більш ефективним управлінням пандемією, тоді як більша свобода вираження поглядів, парадоксально, і вищий середній вік

населення разом із економічною та ринковою нестабільністю, виявлялися пов'язаними зі зниженням вимірної ефективності урядових реакцій, що свідчить про складний зв'язок соціально-політичних та економічних змінних, які впливали на те, наскільки ефективно країни боролися з поширенням вірусу та його наслідками. Ці міркування щодо ефективності мають безпосередній вплив на громадське сприйняття компетентності уряду, що є проблемою для підтримання політичної довіри й, відповідно, легітимності керівних органів, оскільки у випадках, коли громадяни сприймають свої уряди як неефективні або неспроможні забезпечити основні послуги й захист під час кризи такого масштабу, основи довіри можуть швидко руйнуватися, що потенційно призводить до ширших викликів державній владі та суспільному порядку (Martínez-Córdoba, Benito, García-Sánchez, 2021: 1, 8-9).

Період пандемії був позначений випадками, коли урядові дії або сприйнята бездіяльність спричиняли значні кризи політичної довіри та легітимності, іноді завершуючись масштабними громадськими протестами, як це ілюструє рух EndSARS у Нігерії, що, маючи підґрунтя у давніх скаргах на поліцейську жорстокість, отримав додатковий імпульс і видимість у контексті соціально-економічної напруги та посиленого контролю за підзвітністю уряду, загострених надзвичайною ситуацією COVID-19. Управління пандемією з боку нігерійського уряду, включаючи запровадження локдаунів і розподіл пільг, переплелось з ширшими розчаруваннями щодо управління, корупції та державних репресій, що демонструє, як криза в охороні здоров'я може посилювати існуючі лінії розколу у відносинах між державою та громадянами. Концепція легітимності, яка охоплює вхідну легітимність, отриману через участь, вихідну легітимність, засновану на урядовій діяльності та ефективності, і транзитну легітимність, що стосується прозорості та підзвітності механізмів управління, зазнала серйозних випробувань, оскільки населення

оцінювало уряди не лише за їхньою здатністю контролювати вірус, а й за прихильністю до демократичних принципів і повагою до прав людини в умовах надзвичайної ситуації. Дії, які сприймалися як надмірно авторитарні, позбавлені прозорості або такі, що призводили до непропорційно негативних наслідків для окремих груп населення, могли серйозно підірвати всі аспекти легітимності, сприяючи формуванню атмосфери недовіри та суперечок, що ускладнювало і без того складне завдання подолання пандемії (Sanusi Gumbi, Baba, 2024: 3-4).

Готовність окремих громадян погоджуватися на використання цифрових додатків для відстеження контактів чи розкривати особисту медичну інформацію в умовах пандемії COVID-19 формувалася не стільки під впливом загальних закликів до солідарності, скільки через складний процес оцінювання легітимності дій уряду, де чітко простежувалася відмінність між когнітивними та моральними аспектами цієї легітимності, що по-різному впливали на рішення про альтруїстичне розкриття приватних даних. Коли індивіди аналізували ефективність і необхідність урядових заходів, спираючись на раціональні аргументи, логіку запропонованих рішень і прозорість комунікації, вони були більш схильні погоджуватися на передачу своїх даних, якщо бачили у цьому реальну користь для контролю пандемії, а також розуміли пропорційність втручання у приватність, що підкреслює важливість чітких пояснень і обґрунтувань з боку держави для забезпечення співпраці населення. Водночас, моральна легітимність, яка стосується сприйняття справедливості, етичної доцільності, рівності у застосуванні заходів і гарантій захисту даних, мала не менш значущий вплив, оскільки навіть за умови розуміння ефективності заходів, побоювання щодо можливих зловживань, відсутності надійних гарантій або нерівноправного застосування могли стримувати людей від розкриття інформації, що свідчить про те, що технічна ефективність без етичної поведінки та поваги до прав громадян не здатна забезпечити довіру

до уряду. Використання цифрових технологій для моніторингу громадського здоров'я, попри свою інструментальну потужність, несло ризику для легітимності, якщо не супроводжувалося увагою до етичних принципів і прозорості, оскільки довіра до таких систем не виникала автоматично, а вимагала постійного підтвердження через підзвітні практики управління. Атмосфера тривоги, яка пронизувала період пандемії, охоплювала економічні страхи щодо засобів до існування, соціальні побоювання щодо згуртованості спільнот і міжособистісних відносин в умовах обмеженої взаємодії, а також політичні сумніви щодо стабільності та надійності інституцій, і всі ці чинники виступали потужним контекстуальним фоном, що міг як підсилювати, так і підривати довіру до влади залежно від того, наскільки ефективно уряд сприймався як такий, що вирішує ці багатогранні проблеми. Особи, які відчували економічну незахищеність через втрату роботи чи інші наслідки пандемії, очікували від держави дієвих заходів підтримки, і саме сприйняття справедливості та адекватності цих заходів безпосередньо впливало на рівень довіри до інституцій, тоді як неспроможність забезпечити підтримку або нерівномірний розподіл ресурсів могли посилювати недовіру та тривожність. Аналогічно, побоювання щодо ерозії демократичних норм чи зростання корупції під час кризи сприяли формуванню критичного ставлення до влади, що ускладнювало завдання урядів щодо отримання широкої підтримки, необхідної для ефективних колективних дій. Реакція держави на пандемію стала центральним фокусом для кристалізації цих тривог, оскільки громадські оцінки ефективності управління кризою, інформування про ризики та впровадження захисних заходів виступали ключовим індикатором, через який довіра або зміцнювалася, або руйнувалася, що демонструє, як у періоди масштабного суспільного стресу діяльність уряду піддається інтенсивному контролю з боку громадськості з істотними наслідками для його легітимності (Reid, Brown, Dmello, 2023: 13-15).

Оцінювання ефективності політики виходило далеко за межі негайної кризи у сфері охорони здоров'я, охоплюючи ширше стратегічне управління соціальними наслідками пандемії, де сприйняття компетентності лідерів у подоланні складнощів надзвичайної ситуації ставало визначальним чинником політичної довіри, часто переважаючи емоційні реакції на саму пандемію. Громадяни здійснювали складний аналіз дій уряду, шукаючи докази ефективного прийняття рішень, стратегічного бачення та здатності адаптуватися до змін, і рівень довіри змінювався відповідно, що свідчить про недостатність простих закликів до єдності без реальних результатів. Така довіра, заснована на результативності, означала, що уряди перебували під постійним тиском не лише діяти рішуче, а й прозоро пояснювати свої дії, оскільки громадське судження було зосереджене на результатах політики, спрямованої на пом'якшення наслідків пандемії для здоров'я, економіки та суспільства. Здатність демонструвати контроль і компетентність, визнаючи водночас невизначеність і виклики, властиві пандемії, була надзвичайно важливою для політичних лідерів, які прагнули зберегти або посилити довіру населення, що підкреслює значення якості лідерства як ресурсу у кризові часи. Питання ефективності управління пандемією не мало універсальних відповідей у різних країнах, і наявні дані свідчать, що такі характеристики, як ступінь централізації держави, якість державного управління та культурні особливості, впливали на те, наскільки ефективно мобілізувалися ресурси та впроваджувалася політика для боротьби з вірусом. Країни з розвиненою інфраструктурою громадського здоров'я та гнучкими адміністративними системами могли швидше реагувати на кризу, тоді як держави з фрагментованими структурами управління чи менш стійкими службами стикалися з більшими труднощами у координації національної відповіді. Спостереження щодо вищої ефективності окремих азійських і африканських країн порівняно з європейськими та американськими, навіть за умов менших економічних ресурсів, вказують на важливість чинників, що виходять за межі простого

багатства, зокрема досвіду боротьби з епідеміями, усталених механізмів залучення громадськості чи різних суспільних очікувань щодо відповідальності, що могло сприяти ефективнішому управлінню пандемією та різним траєкторіям довіри й легітимності Martínez-Córdoba, Benito, García-Sánchez, 2021: 8. Такі відмінності підкреслюють, що не існує єдиного шаблону успішного управління пандемією, а взаємодія політичних систем, адміністративних спроможностей і соціокультурних контекстів значною мірою визначає як ефективність реакцій, так і громадські оцінки цих дій (Martínez-Córdoba, Benito, García-Sánchez, 2021: 2 – 9).

Вплив джерел інформації на підтримку політики додатково ускладнювався рівнем політичної довіри та стабільності в суспільстві, що свідчить про те, що ефективність урядових комунікаційних стратегій під час пандемії не могла розглядатися окремо від ширшого політичного контексту, в якому вони реалізовувалися. У суспільствах із високим рівнем довіри до уряду та усталених інституцій громадяни були більш схильні приймати офіційні поради, тоді як у країнах із політичною поляризацією, низькою інституційною довірою чи досвідом зловживань з боку влади офіційні повідомлення зустрічалися з більшим скептицизмом або інтерпретувалися через призму партійної належності. Це означає, що уряди повинні були враховувати ландшафт довіри та адаптувати свої комунікаційні зусилля, використовуючи різноманітні канали й посередників для охоплення різних груп населення, замість універсального підходу. Досвід управління пандемією COVID-19 засвідчив критичну важливість інвестування в громадську довіру та її підтримання у довгостроковій перспективі, оскільки така довіра стає незамінним ресурсом під час криз, забезпечуючи ефективні колективні дії та сприяючи стійкості суспільства перед обличчям безпрецедентних викликів (Martin, Mikołajczak, Baekkeskov, Hartley, 2022: 9).

Як висновок до першого розділу, можна сказати, що політичні кризиви виникають на фоні глобальних загроз, являють собою надзвичайно складні та багатогранні явища, які здатні підірвати основи суспільного існування, включаючи фундаментальні цінності та життєво важливі системи, при цьому створюючи ситуації, в яких термінова потреба в реагуванні поєднується з глибокою невизначеністю щодо наслідків та подальшого розвитку подій. Ця невідкладність і непередбачуваність набувають особливої гостроти, коли політичні інститути, які мали б гарантувати безпеку та стабільність, самі стають джерелом загрози або сприймаються суспільством як неспроможні надати ефективну відповідь на нагальні виклики, що неминуче трансформує загальну суспільну кризу у виразно політичну, адже саме в такі моменти суспільство стикається з руйнуванням довіри до владних інститутів, а легітимність існуючого порядку опиняється під серйозним сумнівом. У таких умовах уряди змушені не лише шукати технічні рішення для подолання конкретних проблем, а й майстерно орієнтуватися у надзвичайно складних соціально-політичних динаміках, які завжди супроводжують кризові явища, включаючи необхідність управління громадським сприйняттям та підтримання власної легітимності, оскільки втрата довіри здатна суттєво ускладнити будь-які антикризові зусилля та посилити тиск на політичних лідерів та інститути, які й без того діють в умовах, коли кожне рішення може мати далекосяжні та непередбачувані наслідки для стабільності всього суспільства. Сучасні загрози демонструють тенденцію до виходу за межі національних кордонів та часто спричиняють значні економічні потрясіння, що підкреслює зростаючу взаємопов'язаність сучасних викликів і висуває на перший план нагальну потребу у розробці комплексних стратегій реагування, здатних адаптуватися до транснаціонального характеру багатьох кризових явищ, оскільки саме ця взаємозалежність систем і процесів у глобалізованому світі створює умови, за яких навіть локалізована криза може швидко набути глобального

масштабу, а її наслідки — стати непропорційно серйозними та важкокерованими.

Ландшафт сучасних криз характеризується постійною еволюцією, в умовах якої уряди змушені мати справу з подіями, що часто є неочікуваними, небажаними, важко уявними й нерідко неконтрольованими, і саме ці властивості, які іноді трактуються як не-якості криз, створюють додатковий тиск на політичних лідерів та інститути. Глобальні загрози суттєво впливають на природу та типологію політичних криз, що призводить до формування явища, яке все частіше визначається як глобальна полікраїза, коли численні глобальні кризи взаємодіють у тісно пов'язаній глобальній системі, створюючи сукупний збиток, який значно перевищує той, що міг би бути спричинений кожною кризою окремо. Саме синергетичний ефект взаємодії різноманітних загроз перетворює їх на якісно нове й більш небезпечне явище, оскільки це складне сплетіння відбувається через різноманітні причинно-наслідкові механізми, такі як спільні рушійні фактори, що чинять тиск на численні системні слабкі місця, ефекти доміно, коли одна криза послідовно спричиняє інші, синхронні збої в різних системах через їх взаємопов'язаність, заразливе поширення деструкції з однієї сфери в іншу та складні петлі зворотного зв'язку, які можуть як посилювати, так і послаблювати ефекти кризи.

Типологія політичних криз у такому динамічному середовищі набуває багатогранного характеру, виходячи за межі традиційних категоризацій, наприклад, розподілу на природні чи техногенні катастрофи, хоча ці відмінності й залишаються релевантними для розуміння первинних джерел загрози та специфіки необхідних заходів реагування. Кризи можна розрізняти за швидкістю їх настання — від раптових, гострих подій, таких як терористичні атаки або обвали фінансових ринків, до повільно розвиваючихся, повзучих криз, наприклад, зміни клімату або дефіциту ресурсів, які поступово підривають суспільну стабільність і політичну

спроможність. Повзучі кризи є особливо складними для політичних систем, оскільки їм часто бракує чіткого спускового механізму, що ускладнює мобілізацію уваги та ресурсів доти, поки ситуація не стане критичною, і це ставить під сумнів прогностичну та проактивну спроможність політичного керівництва. Джерело кризи, незалежно від того, чи походить воно з самої політичної системи, наприклад, криза легітимності або серйозна політична поляризація, чи від зовнішніх шоків, як глобальні пандемії або геополітичні конфлікти, суттєво впливає на її динаміку та необхідні стратегії реагування.

Механізми реагування на політичні кризи в умовах глобальних загроз вимагають всеохопного й адаптивного підходу, визнаючи, що ефективне кризове управління є основною відповідальністю урядів, спрямованою на зміцнення стійкості населення, громад і критично важливої інфраструктури. Одним із ключових аспектів є створення надійних механізмів ухвалення політичних рішень, оскільки швидке й ефективне ухвалення рішень має вирішальне значення через обмеженість часу та непередбачуваний характер криз; такі механізми часто включають спеціально визначені органи, до складу яких можуть входити ключові політичні фігури, галузеві експерти, фахівці з інформації, комунікацій, безпеки та інших сфер, залежно від контексту кризи.

Ефективність цих механізмів визначається здатністю долати низку ключових викликів, серед яких раннє виявлення нових загроз серед інформаційного шуму, що ускладнюється неоднозначністю початкових сигналів, особливо для нових або повільно розвиваючихся криз. Після виявлення загрози критично важливим стає осмислення ситуації, що передбачає збір, обробку й інтерпретацію інформації для формування послідовного розуміння того, що відбувається, хто постраждав, які потенційні наслідки можливі й які варіанти дій доступні, причому цей процес сповнений когнітивними упередженнями та інформаційним перевантаженням. Політичні лідери опиняються під значним тиском діяти

рішуче, але ухвалення критичних рішень у ситуаціях високої невизначеності, дефіциту часу й серйозних потенційних наслідків є надзвичайно складним завданням, що часто пов'язане з необхідністю вибору між competing values and goals. Кризова координація постає як ще одна значна перешкода, вимагаючи оркестрації зусиль численних суб'єктів із різними мандатами та інтересами, що може призводити до фрагментації зусиль, особливо у випадку транскордонних криз або тих, що одночасно впливають на кілька секторів, як це спостерігається у сценаріях полікраїзи. Управління глобальною небезпекою вимагає побудови мереж, які виходять за межі традиційних інституційних кордонів, сприяючи більш гнучкій і адаптивній реакції на системні ризики. Формування змісту, тобто створення громадського розуміння кризи й урядової реакції, є внутрішньополітичним завданням, що охоплює переконання, заспокоєння й управління колективним стресом, причому ефективна комунікація через різні канали, прозорість і чесність відіграють ключову роль у підтриманні довіри до політичних інститутів. Звітування про результати діяльності та вивчення уроків є важливими компонентами циклу управління кризами, що забезпечують оцінку реакцій та інтеграцію отриманих знань для вдосконалення майбутньої готовності, хоча справжнє навчання може бути складним через організаційну захисну реакцію та політичні ігри у звинувачення. Міжнародне співробітництво є ключовим не лише для мобілізації ресурсів, а й для спільного осмислення ситуації та координованих політичних реакцій на глобальні загрози.

РОЗДІЛ 2. ПОЛІТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19: МІЖНАРОДНИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ВИМІРИ

2.1. Посилення ролі держави, зміни у формах правління та демократичних інституціях: кейси Італії, Угорщини, США, Китаю

В Італійській Республіці пандемія COVID-19 стала потужним імпульсом для значного повернення до ідеї сильної та централізованої національної держави, що призвело до відновлення ролі центральних урядів та їхніх політичних лідерів, що, в свою чергу, стало свідченням рішучого відходу від концепції малої держави та неоліберальної ідеології мінімального втручання, яка домінувала в західному політичному дискурсі протягом попередніх десятиліть. Ця тенденція, що отримала назву відродження політичного неминуче викликала глибоке переосмислення традиційної ролі незалежних регуляторних органів, легітимність і функціонування яких базуються на їхній відокремленості від прямого політичного впливу та партійних інтересів. Управління безпрецедентною надзвичайною ситуацією в сфері охорони здоров'я супроводжувалося значною концентрацією повноважень у руках виконавчої влади, зокрема Голови Ради міністрів та його кабінету, які для оперативного реагування на динамічні виклики активно використовували специфічні адміністративні акти, зокрема декрети Голови Ради міністрів, що, хоча й дозволяли швидко впроваджувати необхідні обмеження, призвели до фактичної маргіналізації законодавчої функції парламенту та створення своєрідного адміністративного надзвичайного стану, що функціонував переважно на основі підзаконної нормотворчості вторинного рівня, а не через повноцінний законодавчий процес.

Цей виконавчо-центричний підхід призвів до створення величезної кількості нормативно-правових актів, які часто виявлялися складними для розуміння, суперечливими та мінливими, що створювало значну правову

невизначеність як для громадян, так і для бізнесу, а також ускладнювало і без того напружену координацію та взаємодію між центральною владою в Римі та потужними регіональними урядами, які також намагалися реалізувати власні стратегії боротьби з епідемією, що іноді суперечило загальнонаціональній політиці. Незважаючи на це явне зміщення балансу влади на користь уряду, італійські незалежні органи, що регулюють ключові сектори економіки, не були повністю паралізовані чи усунуті з процесу управління, а скоріше були змушені суттєво адаптувати свою діяльність до нових умов підвищеного політичного тиску та економічного спаду, продовжуючи виконувати свою основну наглядову функцію. Вони продемонстрували значну інституційну стійкість та гнучкість, оперативно модифікуючи свої регуляторні інструменти з метою пом'якшення найгостріших економічних наслідків кризи, захисту прав споживачів у сферах телекомунікацій, енергетики та транспорту, а також забезпечення стабільності фінансових ринків, що підтверджує не стільки занепад цієї моделі, скільки її глибоку інтеграцію в італійську правову систему. Проте криза виявила і підкреслила фундаментальну напругу між технічною експертизою, яку уособлюють ці деполітизовані органи, та політичною волею, що є прерогативою демократично легітимізованого уряду, змушуючи до глибокого переосмислення оптимального балансу між ними в умовах, коли суспільство вимагає швидких, рішучих і зрозумілих політичних рішень (Sartoretti 2020: 2134 – 2137).

При цьому, аналізуючи італійську форму правління, слід чітко зазначити, що вона зберегла свою основну парламентську природу, незважаючи на колосальний тиск, викликаний як економічними, так і пандемічними кризами, що неодноразово підтверджувалося під час складних політичних епізодів, які демонстрували верховенство парламенту. Яскравим прикладом цього є формування технічного уряду під керівництвом Маріо Монті в 2011 році, яке деякі спостерігачі поспішили

інтерпретувати як ознаку занепаду парламентаризму. Поширені тези про те, що виборчі реформи 1993 року, які запровадили значні мажоритарні елементи, призвели до незворотної мутації політичної системи в бік прем'єр-міністерської чи навіть напівпрезидентської моделі з прямою інвеститурою лідера народом, на практиці виявилися значно перебільшеними, оскільки центральним і вирішальним елементом політичної системи незмінно залишалися складні відносини довіри між урядом та обома палатами парламенту, які зберігали за собою право в будь-який момент відправити кабінет у відставку. Саме хитка парламентська більшість, а не пряме народне волевиявлення на виборах щодо конкретної особи, продовжувала визначати тривалість життя та долю урядів, що неодноразово демонструвалося через раптові зміни в правлячих коаліціях, розколи всередині партій, урядові кризи та формування абсолютно нових кабінетів на основі виключно парламентської арифметики та політичної логіки.

У цій складній та динамічній системі стримувань і противаг надзвичайно важливу, не завжди публічно видиму, роль відіграє Президент Республіки, який в італійській конституції не просто символічна фігура чи церемоніальна глава держави, а активний і впливовий арбітр, гарант конституційної стабільності, особливо в періоди гострої політичної невизначеності. Саме на президента покладається ключове завдання проведення формальних та неформальних консультацій з лідерами політичних партій для пошуку такої кандидатури на посаду прем'єр-міністра, яка була б здатна отримати підтримку життєздатної парламентської більшості. Випадок з урядом Монті є яскравим підтвердженням стійкості та гнучкості цієї парламентської моделі, бо його призначення на тлі глибокої фінансової кризи та втрати довіри до уряду Берлусконі не було актом призупинення демократичних процедур чи президентським свавіллям, а навпаки, стало їхнім прямим і логічним

наслідком. Цей уряд, складався переважно з позапартійних фахівців-технократів, потребував і, що найважливіше, отримав чіткий вотум довіри від переважної більшості в обох палатах парламенту, що вкотре незаперечно підкреслило верховенство та центральну роль законодавчої влади. Саме тому, тимчасове, суттєве, посилення виконавчої влади під час пандемії слід розглядати радше як ситуативне явище, зумовлене надзвичайними обставинами, а не як фундаментальну та незворотну зміну самої форми правління, яка у своїй основі продовжує спиратися на примат парламенту та складну взаємодію політичних сил, що в його стінах визначають політичний курс країни (Lupo, Piccirilli 2012: 10-11).

У контексті угорського досвіду реакція на пандемію COVID-19 виявилася кардинально відмінною, що призвело до глибоких, системних і потенційно тривалих змін у функціонуванні державних інститутів, а також до безпрецедентного посилення виконавчої влади, яке перевищило межі тимчасових і пропорційних заходів, необхідних для боротьби з епідемією. Уряд, очолюваний партією Фідес, зосередився на терміновій потребі швидкого та ефективного реагування на загрозу, ініціювавши запровадження особливого правового режиму, відомого як «стан небезпеки», що надало уряду надзвичайні повноваження для управління країною через декрети, які мали силу закону. Цей режим дозволив виконавчій владі в односторонньому порядку призупиняти дію окремих законодавчих актів, ухвалених парламентом, а також відхилятися від встановлених правових і конституційних процедур, що фактично знецінювало роль законодавчої гілки влади. Перший уповноважуючий закон, ухвалений у березні 2020 року, викликав особливе занепокоєння як всередині країни, так і з боку міжнародних правозахисних організацій та інституцій Європейського Союзу, оскільки він не містив чітких часових обмежень щодо терміну дії наданих уряду екстраординарних повноважень.

Це створило ситуацію потенційно безстрокового правління через декрети, що поставило під загрозу основоположні принципи верховенства права, поділу влади та парламентського контролю (Baranyai, Ferencz 2023: 133).

Після кількох місяців під тиском міжнародної критики цей перший уповноважуючий закон був формально скасований, проте його замінили серією наступних правових інструментів, включаючи зміни до Конституції Угорщини, які фактично легітимізували та нормалізували використання надзвичайних повноважень, перетворивши їх з виняткового заходу на постійно діючий інструмент управління. Нові норми дозволили уряду повторно оголошувати стан небезпеки за спрощеною процедурою з мінімальним парламентським контролем, що остаточно закріпило домінування виконавчої влади. Ці надзвичайні повноваження активно використовувалися для втручання в різні сфери суспільного та політичного життя, що виходило далеко за межі обґрунтованої боротьби з пандемією. Урядові декрети не лише стосувалися системи охорони здоров'я, але й суттєво змінювали функціонування судової системи, обмежували основоположні права, такі як свобода зібрань і свобода слова, а також підривали фінансову та операційну автономію місцевих органів влади, що стало одним із ключових напрямків урядової політики в цей період. Пандемія ознаменувалася безпрецедентною централізацією влади, особливо в муніципалітетах, що було помітно на прикладі великих міст, де на місцевих виборах 2019 року перемогли представники опозиційних партій. Центральний уряд, використовуючи свої декретні повноваження, призупинив звичайну діяльність місцевих представницьких рад, які є ключовим елементом місцевої демократії, передавши всю повноту їхніх повноважень одноосібно мерам. Мери, особливо з опозиційних партій, опинилися під жорстким контролем центральних урядових структур і втратили значну частину важелів впливу, що створювало серйозні перешкоди для їхньої роботи та обмежувало здатність ефективно

представляти інтереси своїх громад. Цей адміністративний тиск супроводжувався фінансовим виснаженням муніципалітетів через перерозподіл ключових місцевих податків, зокрема податку на бізнес, до центрального бюджету під приводом необхідності фінансування загальнонаціональних програм для подолання економічних наслідків кризи. Такі дії позбавили місцеві органи влади значної частини їхніх доходів і поставили під загрозу їхню здатність надавати базові публічні послуги: громадський транспорт, утримання інфраструктури та соціальна допомога (International Commission of Jurists 2022).

Важливо зазначити, що всі ці кроки, які мали далекосяжні наслідки для балансу влади в країні та для здоров'я місцевої демократії, здійснювалися в односторонньому порядку, без реальних консультацій з національними асоціаціями місцевих органів влади чи окремими муніципалітетами, що є прямим ігноруванням європейського принципу субсидіарності та партнерства між різними рівнями публічного управління. Криза COVID-19 для угорського уряду стала не несподіваним викликом, а зручною нагодою для прискорення та поглиблення вже існуючого до пандемії процесу ерозії демократичних інститутів, використовуючи надзвичайну ситуацію як легітимне прикриття для подальшої концентрації влади та нейтралізації політичних опонентів. Офіційна урядова комунікаційна стратегія зображала ці жорсткі та централізаторські заходи як єдину можливу відповідь на загрози вірусу та економічної рецесії, акцентуючи увагу на захисті людських життів, збереженні робочих місць і підтримці сімей як головних пріоритетах своєї політики. Наголос на національній самодостатності, зокрема у питаннях закупівлі вакцин та медичного обладнання поза спільними механізмами ЄС, мав на меті зміцнити імідж уряду як сильного, суверенного та незалежного гравця, здатного самостійно долати будь-які виклики (Mauger 2021: 351).

У Сполучених Штатах Америки питання посилення державної влади та її впливу на демократичні інститути в умовах кризи є з іншої перспективи, що зумовлено глибоко вкоріненою федеративною структурою держави та історично децентралізованим характером багатьох ключових державних функцій, серед яких адміністрування виборчих процесів займає центральне місце. Відповідальність за розробку правил, організацію та проведення виборів під час надзвичайних ситуацій, в тому числі, і під час пандемії COVID-19, природні катастрофи чи терористичні загрози, лежить переважно на рівні окремих штатів, а не на федеральному уряді. Губернатори та інші високопосадовці виконавчої влади мають значні, хоча й по-різному визначені, надзвичайні повноваження, які дозволяють їм суттєво змінювати встановлені виборчі процедури, іноді всього за кілька днів чи тижнів до дня голосування. Це означає, що в кризовий період губернатор, оголосивши надзвичайний стан, може ухвалити рішення про перенесення дати проведення праймеріз або загальних виборів, змінити місце розташування чи кількість виборчих дільниць, коригувати терміни реєстрації виборців або, що стало предметом політичних баталій під час пандемії, значно розширити чи обмежити можливості для дострокового голосування та голосування поштою. Кожне таке рішення, ухвалене під приводом реагування на кризу, несе в собі величезний політичний заряд, оскільки воно може вплинути на явку різних груп виборців і, як наслідок, на результати виборів, перетворюючи адміністративне питання на арену політичної боротьби. Використання цих надзвичайних повноважень рідко буває безконфліктним, оскільки воно стає предметом політичних суперечок та юридичних процесів між виконавчою та законодавчою владою штату, а також підставою для численних судових позовів з боку політичних партій, громадських організацій та окремих громадян. Конфлікти загострюються, коли зміни сприймаються як такі, що надають несправедливу перевагу протилежній політичній партії, перетворюючи заходи з реагування на кризу на інструмент досягнення вузькопартійних цілей.

Були навіть конкретні випадки із практики різних штатів, а саме у Флориді, Техасі та Каліфорнії, під час кризових ситуацій популярними були саме такі підходи. У штаті Флорида губернатори неодноразово використовували свої надзвичайні повноваження для продовження термінів реєстрації виборців та розширення можливостей для дострокового голосування після ураганів, мотивуючи це необхідністю забезпечити реалізацію виборчих прав громадян, які постраждали від стихійного лиха. У штаті Техас під час пандемії COVID-19 губернатор та генеральний прокурор активно чинили опір спробам розширити доступ до голосування поштою для всіх виборців, аргументуючи свою позицію ризиками виборчого шахрайства, що призвело до тривалих судових розглядів. Ці приклади підкреслюють важливу і часто політизовану роль виконавчої влади штатів у забезпеченні або підриві демократичних процесів у часи національних випробувань, коли баланс між суспільною безпекою, охороною здоров'я та захистом демократичних прав стає полем битви. У США посилення ролі держави під час кризи проявляється не в тотальній централізації влади на федеральному рівні, а в нерівномірному розширенні дискреційних повноважень губернаторів, що створює різноманітні підходи і правові режими по всій країні та актуалізує дискусію про необхідність вдосконалення механізмів законодавчого та судового контролю за реалізацією цих повноважень (Foster 2022: 170-174).

Китайська Народна Республіка використовували свій підхід до управління кризами, особливо під час пандемії коронавірусу, як модель, що, на думку її керівництва, перевершує ліберально-демократичні системи з їхніми складними обмеженнями щодо надзвичайних повноважень. Китайська Комуністична партія вважає, що її система управління краще пристосована для ефективного реагування на кризові ситуації. Цей наратив глобального лідерства активно просувається, незважаючи на те, що реальність китайського досвіду під час пандемії викликає серйозні правові

та політичні питання, адже партія використовувала свою величезну владу не лише для боротьби з вірусом, а й для придушення внутрішніх критиків своїх дій, серед яких були медичні працівники, журналісти, правозахисники та звичайні громадяни, які висловлювали свою думку в соціальних мережах. Спосіб ведення боротьби з критиками режиму впливав на ефективність протидії вірусу, що свідчить про взаємозв'язок між політичними репресіями та здатністю держави адекватно реагувати на надзвичайні ситуації в сфері громадського здоров'я. В Китаї автократія настільки глибоко вкорінена, що ситуація суттєво визначає характер державного управління та його реакцію на кризи, відрізняючись від країн, де демократичні інститути та процеси ще зберігаються або розвиваються. Вкорінена авторитарна система сприяла тому, що державний апарат покладався на вже існуючий, потужний прерогативний стан для забезпечення своїх дій, використовуючи повну силу свого примусового апарату та здатність організовувати масштабні кампанії, що стало основою його реакції на пандемію. Використання формалізованої системи реагування на надзвичайні ситуації відіграло другорядну роль порівняно з негайними заходами, які були широко застосовані з самого початку кризи, що свідчить про пріоритет прямого адміністративного та силового впливу над формально-правовими процедурами. Дії центрального керівництва були спрямовані на формування наративу про те, що воно діяло прозоро та ефективно з перших днів поширення вірусу, акцентуючи на успішності свого підходу та мінімізуючи будь-які помилки чи прорахунки.

Характерною рисою державного управління в Китаї під час кризи стало широке застосування політичного та правового примусу, що мало на меті забезпечити дотримання запроваджених заходів та придушити будь-які прояви несубординації або критики. Цей підхід особливо виявився у способі, в який влада реагувала на спроби поширення незалежної інформації про епідемію, як це було у випадку з лікарем Лі Веньляном,

якого змусили замовкнути після того, як він намагався попередити колег про новий вірус. Система, орієнтована на жорсткий контроль та придушення, виявляється непридатною для забезпечення підзвітності у випадках, коли щось йде не так, оскільки відсутні незалежні механізми контролю, такі як вільна преса або незалежна судова система, здатні кинути виклик офіційній версії подій. Відповідно, урядовий наратив про успіх та ефективність стає панівним, не допускаючи альтернативних оцінок чи критичного аналізу. Посилення державного контролю теж проявилось у всеосяжному контролі над інформаційним простором, де цензура, поширення дезінформації та активне просування позитивних наративів про дії уряду стали стандартною практикою. Цей контроль не обмежувався традиційними ЗМІ, а й поширювався на онлайн-платформи та соціальні мережі, де будь-які спроби громадян висловити критику або поділитися неузгодженою інформацією швидко придушувалися. Подальшим елементом посилення держави стало впровадження та широке використання технологій спостереження, особливо додатки «коду здоров'я», які відстежували переміщення громадян та їхній стан здоров'я й слугували інструментом соціального контролю, надаючи або обмежуючи доступ до громадських місць та послуг на основі присвоєного кольорового коду. Ці заходи значно розширили можливості держави щодо моніторингу та контролю над населенням. Наслідком такого підходу стало систематичне придушення будь-яких форм інакомислення та критики, що створило атмосферу страху та самоцензури. Правозахисники, академіки та журналісти, які намагалися розслідувати обставини спалаху епідемії або критикувати дії уряду, піддавалися переслідуванням, затриманням, а в деяких випадках їхня доля залишалася невідомою. Серед тих, хто постраждав від репресій, були відомі особи, які намагалися вести репортажі з Уханя під час локдауну. Ці дії продемонстрували, що держава розглядала незалежну інформацію та критику не як цінний ресурс для покращення реагування на кризу, а як пряму загрозу своїй владі та офіційному наративу.

У контексті демократичних інститутів китайська система характеризується їхньою фактичною відсутністю або повним підпорядкуванням правлячій партії, що унеможлиблює будь-який реальний поділ влади, незалежний контроль або змістовну участь громадян у процесі ухвалення рішень. Ліберально-демократичні системи, навіть при запровадженні надзвичайних заходів, зазвичай зберігають певні механізми парламентського та судового контролю, а також забезпечують простір для діяльності незалежних ЗМІ та громадянського суспільства, чого практично не існує в Китаї. Тому заяви китайського керівництва про переваги їхньої моделі ігнорують фундаментальні відмінності у цінностях та принципах, на яких будуються ці політичні системи, зокрема, повагу до прав людини, верховенство права та демократичну підзвітність. Ефективність заходів, вжитих китайською владою, залишається складною для об'єктивної оцінки через жорстку цензуру та відсутність можливості піддавати сумніву офіційну інформацію (PILS 2020: 1 - 7).

2.2. COVID-19 як каталізатор політичних протестів, авторитарних тенденцій і трансформації політичного лідерства

Коли пандемія коронавірусу охопила світ із небаченою швидкістю, уряди різних країн опинилися в ситуації, коли їм довелося запроваджувати надзвичайно жорсткі обмеження, які включали не лише локдауни, а й суворі заборони на пересування, закриття державних кордонів, призупинення роботи підприємств і навчальних закладів, а також введення режимів надзвичайного стану, що, безумовно, вплинуло на соціально-політичний клімат, породжуючи нові джерела напруги, невдоволення та конфліктів. Саме ці урядові дії, їхній масштаб, суперечливість і часто відсутність прозорості у прийнятті рішень, а також відчутні негативні наслідки для економіки та повсякденного життя громадян стали потужним каталізатором суспільної фрустрації, яка в багатьох випадках переростала у відкриті протестні виступи, спрямовані як проти конкретних карантинних обмежень, так і проти урядів загалом, яких звинувачували у неефективності, зловживанні владою або нехтуванні інтересами звичайних людей. Протестні рухи, що виникли у період пандемії, виявилися різноманітними як у своїх цілях, так і у складі учасників та методах боротьби, відображаючи складність і багатовимірність суспільних реакцій на кризу, адже з одного боку, фіксувалися виступи, безпосередньо пов'язані з незгодою щодо запроваджених карантинних заходів, де учасники виступали проти обмежень особистої свободи, права на працю або висловлювали сумніви щодо обґрунтованості та ефективності урядових стратегій боротьби з пандемією, як це спостерігалось, наприклад, у Сполучених Штатах, де відбувалися мітинги проти локдаунів і носіння масок, причому ці протести часто підживлювалися дезінформаційними кампаніями та політичною поляризацією, що додатково ускладнювало ситуацію і створювало перешкоди для формування єдиної суспільної відповіді на виклики пандемії. З іншого боку, пандемія та її наслідки стали

поштовхом для мобілізації навколо більш глибоких соціально-економічних і політичних проблем, які існували ще до кризи, але були суттєво загострені нею, зокрема це стосувалося питань соціальної нерівності, расової дискримінації, доступу до охорони здоров'я та економічної нестабільності, що найяскравіше проявилось у масштабних протестах руху Black Lives Matter, які охопили не лише США, а й багато інших країн світу, демонструючи глобальний резонанс цих проблем, причому ці виступи часто акцентували, що пандемія непропорційно вдарила по найбільш вразливих і маргіналізованих групах населення, поглиблюючи вже існуючі розриви та несправедливість.

Умови пандемії та впроваджені обмеження суттєво трансформували форми і стратегії протестної мобілізації, змушуючи активістів шукати нові, інноваційні підходи до організації колективних дій, оскільки заборона на масові зібрання і фізичне дистанціювання сприяли стрімкому зростанню ролі цифрових технологій у протестній діяльності, де соціальні мережі, онлайн-платформи та месенджери стали ключовими інструментами для поширення інформації, координації дій, мобілізації прихильників і навіть проведення віртуальних протестів. Ця цифровізація протесту мала як свої переваги, дозволяючи обходити певні обмеження та залучати ширшу аудиторію, так і недоліки, включаючи ризики цифрового спостереження, поширення дезінформації та створення так званих ехокамер, які обмежували діалог із тими, хто має іншу точку зору, активісти продовжували виходити й на вулиці, часто вдаючись до креативних і символічних форм протесту, які дозволяли дотримуватися певних заходів безпеки, наприклад, автомобільні протести, одиночні пікети або акції з використанням плакатів та інсталяцій.

Паралельно зі спалахами громадського невдоволення, пандемія COVID-19 створила сприятливі умови для посилення авторитарних тенденцій у багатьох країнах, оскільки уряди, посиляючись на необхідність

ефективного реагування на кризу, часто концентрували владу в руках виконавчих органів, обмежували демократичні процедури та звужували простір для громадянських свобод, причому введення надзвичайних станів або спеціальних правових режимів надавало урядам широкі повноваження, які дозволяли їм діяти в обхід законодавчих органів, ухвалювати рішення без належного громадського обговорення та контролю, а також обмежувати основні права людини, такі як свобода зібрань, свобода слова та право на приватність, що викликало серйозні побоювання щодо можливості зловживань і використання надзвичайних повноважень не стільки для боротьби з пандемією, скільки для зміцнення власних позицій, придушення опозиції та ерозії демократичних інститутів, створюючи реальну загрозу перетворення тимчасових надзвичайних заходів на постійні елементи державного управління, і виникала ситуація, яку деякі оглядачі назвали пандемією авторитаризму, де вірус використовувався як привід для системного демонтажу демократичних гарантій (Daphi, Fominaya and Romanos Introduction Mobilizing during COVID-19 667-668).

Особливо показовим у цьому контексті є приклад Угорщини, де уряд під керівництвом Віктора Орбана, скориставшись надзвичайним станом, отримав право керувати країною за допомогою декретів без чітко визначеного терміну дії та з можливістю призупиняти дію окремих законів, що фактично паралізувало роботу парламенту і значно звужило можливості для політичної опозиції та громадського контролю, причому ці декрети стосувалися широкого кола питань, не завжди безпосередньо пов'язаних із боротьбою проти пандемії, і супроводжувалися введенням кримінальної відповідальності за поширення так званої неправдивої інформації, що створювало реальні передумови для переслідування незалежних журналістів і критиків уряду, такі дії уряду Орбана викликали різку критику з боку міжнародних організацій та Європейського Союзу, які вказували на несумісність таких заходів із фундаментальними принципами

демократії та верховенства права, однак уряд Угорщини відкидав ці звинувачення, наполягаючи на тому, що надзвичайні заходи були необхідні для ефективного управління кризою та захисту населення.

Ще одним яскравим прикладом посилення авторитарних практик є Китайська Народна Республіка, де пандемія стала підставою для безпрецедентного розширення систем державного контролю і спостереження за громадянами, оскільки влада КНР запровадила жорсткі карантинні заходи, включаючи повну ізоляцію багатомільйонних міст, та активно використовувала найсучасніші цифрові технології, такі як системи розпізнавання облич, мобільні додатки для відстеження стану здоров'я і переміщень громадян Health Code Apps, а також цензуру в інтернеті для забезпечення дотримання цих заходів і придушення будь-якої інформації, що могла бути розцінена як критика дій уряду або паніка, придушення інформації про ранні стадії епідемії та переслідування лікарів-викривачів, які намагалися попередити про небезпеку, свідчило про пріоритет державного контролю над інформаційним простором над громадським здоров'ям на початкових етапах, хоча деякі спостерігачі відзначали ефективність китайських заходів у швидкому взятті епідемії під контроль у межах країни, і навіть Всесвітня організація охорони здоров'я певною мірою схвально оцінювала відповідь Китаю, це супроводжувалося серйозними порушеннями прав людини та подальшим зміцненням авторитарного режиму, що викликало закономірні побоювання щодо можливого експорту такої моделі управління в інші країни (Wolff, Elitzer, Petherick, Tudor and Tyner COVID-19 Authoritarianism Global Justice Network 7).

Зростання авторитарних тенденцій відбувалося не лише в країнах із вже встановленими автократичними режимами або гібридними системами, а й у деяких демократіях, де виконавча влада намагалася розширити свої повноваження за рахунок законодавчої та судової гілок, а також обмежити

діяльність незалежних ЗМІ та громадянського суспільства, прикладом цього може слугувати Індонезія, де уряд президента Джоко Відодо, якого раніше вважали більш демократичним лідером порівняно з його опонентами, використав період пандемії для прискореного ухвалення низки суперечливих законів, що стосувалися, зокрема, трудових відносин і видобутку корисних копалин, попри масові протести та критику з боку громадських організацій і експертів, ці закони були ухвалені зі змінами в законодавчому процесі, які обмежували можливості для публічного обговорення та впливу, що, на думку критиків, свідчило про ерозію демократичних процедур і посилення олігархічних впливів у країні, а заборона на проведення демонстрацій під приводом дотримання карантинних обмежень додатково обмежувала можливості для висловлення громадської незгоди. Трансформація політичного лідерства в умовах пандемії проявилася у кількох ключових аспектах, включаючи зміну стилів управління, комунікаційних стратегій і спроб деяких лідерів використати кризу для зміцнення свого особистого авторитету та політичного впливу, причому однією з визначальних характеристик стало розділення лідерів на тих, хто обирав стратегію нагнітання страху *fear-invoking*, і тих, хто намагався применшити загрозу *fear-minimising*, лідери, які вдавалися до нагнітання страху, часто підкреслювали надзвичайну небезпеку вірусу та катастрофічні наслідки його поширення, щоб виправдати запровадження жорстких обмежувальних заходів і концентрацію влади у своїх руках, представляючи себе як єдиних рятівників нації у часи випробувань, така стратегія могла сприяти посиленню культу особи та обмеженню критики або політичної конкуренції, оскільки будь-яка незгода з діями лідера могла трактуватися як підриг національної єдності перед обличчям загрози, наприклад, певні риси такого підходу можна було спостерігати в діях урядів, які активно використовували державні ЗМІ для пропаганди своїх успіхів у боротьбі з пандемією та дискредитації опонентів (Schäfer, Syam :15)

Як висновок до другого розділу, можна сказати, що пандемія COVID-19 стала каталізатором глибоких і багатогранних змін у сфері державного управління та політичних процесів, які відбулися як на міжнародному, так і на національному рівнях, суттєво посиливши роль держави та призвівши до трансформацій у формах правління та функціонуванні демократичних інститутів, причому ці зміни мали різну інтенсивність і специфіку в залежності від національного контексту. В Італійській Республіці пандемія стала потужним імпульсом для повернення до концепції сильної та централізованої національної держави, що призвело до відновлення ролі центральних урядів і їхніх політичних лідерів, відзначаючи рішучий відхід від ідеї мінімального втручання, характерної для неоліберальної ідеології. Управління надзвичайною ситуацією супроводжувалося значною концентрацією повноважень у руках виконавчої влади, зокрема голови Ради міністрів, які активно використовували специфічні адміністративні акти, що призвело до фактичної маргіналізації парламенту та створення адміністративного надзвичайного стану, який функціонував переважно на основі підзаконної нормотворчості. Цей підхід викликав правову невизначеність і ускладнив координацію між центральною владою та регіональними урядами, що, в свою чергу, створювало додаткові труднощі в управлінні кризою. Незважаючи на зміщення балансу влади, італійські незалежні регуляторні органи адаптували свою діяльність, демонструючи інституційну стійкість і гнучкість у пом'якшенні економічних наслідків кризи, хоча сама криза виявила напругу між технічною експертизою та політичною волею. Важливо зазначити, що італійська форма правління зберегла свою парламентську природу, де центральним елементом залишалися відносини довіри між урядом і парламентом, а президент республіки виконував роль активного арбітра та гаранта конституційної стабільності. Посилення виконавчої влади під час пандемії слід розглядати як ситуативне явище, яке не призвело до фундаментальної зміни форми правління.

Угорський досвід реагування на пандемію COVID-19 продемонстрував кардинально відмінний підхід, що призвів до глибоких і потенційно тривалих змін у функціонуванні державних інститутів та безпрецедентного посилення виконавчої влади. Уряд ініціював запровадження особливого правового режиму «стану небезпеки», що надало йому надзвичайні повноваження для управління країною через декрети, які мали силу закону, дозволяючи призупиняти дію окремих законодавчих актів і відхилятися від встановлених процедур, фактично знецінюючи роль парламенту. Перший уповноважувачий закон не містив чітких часових обмежень, що створювало ризик безстрокового правління через декрети. Подальші правові інструменти, включаючи зміни до конституції, легітимізували та нормалізували використання надзвичайних повноважень, перетворивши їх на постійно діючий інструмент управління з мінімальним парламентським контролем. Ці повноваження активно використовувалися для втручання в різні сфери, що виходило за межі боротьби з пандемією, включаючи зміни у функціонуванні судової системи, обмеження основоположних прав та підрив автономії місцевих органів влади, особливо в опозиційних муніципалітетах, через адміністративний та фінансовий тиск. Пандемія стала для угорського уряду нагодою для прискорення ерозії демократичних інститутів та концентрації влади, що подавалося як необхідні заходи для захисту нації та підкреслювало національну самодостатність.

У Сполучених Штатах Америки питання посилення державної влади в умовах кризи розглядається через призму федеративної структури та децентралізованого характеру управління, особливо в сфері адміністрування виборчих процесів, де відповідальність переважно лежить на рівні окремих штатів. Губернатори мають значні надзвичайні повноваження, що дозволяють їм суттєво змінювати виборчі процедури,

такі як перенесення дат виборів, зміна розташування дільниць або розширення можливостей для дострокового голосування та голосування поштою. Кожне таке рішення може вплинути на результати виборів, перетворюючи адміністративне питання на арену політичної боротьби та юридичних суперечок. Приклади з Флориди, де повноваження використовувалися для розширення виборчих прав після ураганів, та Техасу, де губернатор чинив опір розширенню доступу до голосування поштою під час пандемії, підкреслюють політизовану роль виконавчої влади штатів у забезпеченні або підриві демократичних процесів у кризові часи. Посилення ролі держави в США проявляється не в тотальній централізації, а в нерівномірному розширенні повноважень губернаторів. Китайська Народна Республіка, навпаки, просувала свій авторитарний підхід до управління кризами як перевершуючий ліберально-демократичні системи, хоча реальність китайського досвіду під час пандемії викликала серйозні правові та політичні питання, оскільки влада використовувала свою величезну владу не лише для боротьби з вірусом, а й для придушення внутрішніх критиків. Вкорінена автократія покладалася на існуючий прерогативний стан та примусовий апарат, пріоритизуючи прямий адміністративний вплив над формально-правовими процедурами. Дії центрального керівництва були спрямовані на формування наративу про прозорість та ефективність, мінімізуючи помилки, що супроводжувалося широким застосуванням політичного та правового примусу, всеосяжним контролем над інформаційним простором, впровадженням технологій спостереження та систематичним придушенням інакомислення, що унеможлиблювало незалежний контроль та підзвітність.

Пандемія COVID-19 також виступила каталізатором політичних протестів та подальшого посилення авторитарних тенденцій, паралельно трансформуючи характеристики політичного лідерства. Урядові обмеження, їхній масштаб, суперечливість та негативні наслідки для економіки й

повсякденного життя стали потужним каталізатором суспільної фрустрації, що переростала у відкриті протестні виступи. Ці протестні рухи були різноманітними: одні були спрямовані проти конкретних карантинних заходів, часто підживлюючись дезінформацією, інші ж мобілізувалися навколо глибших соціально-економічних і політичних проблем, загострених пандемією, таких як нерівність та дискримінація, які непропорційно вдарили по вразливих групах населення. Умови пандемії трансформували форми протестної мобілізації, сприяючи зростанню ролі цифрових технологій для координації та поширення інформації, хоча й зберігалися креативні вуличні акції. Одночасно пандемія створила сприятливі умови для посилення авторитарних тенденцій, оскільки уряди, посиляючись на необхідність ефективного реагування, часто концентрували владу, обмежували демократичні процедури та звужували простір для громадянських свобод, що викликало побоювання щодо можливості зловживань та ерозії демократичних інститутів. Трансформація політичного лідерства проявилася у зміні стилів управління та комунікаційних стратегій, де деякі лідери вдавалися до стратегії нагнітання страху, підкреслюючи надзвичайну небезпеку вірусу для виправдання жорстких заходів та концентрації влади, представляючи себе як єдиних рятівників нації, що могло сприяти посиленню культури особи та обмеженню критики.

ВИСНОВКИ

Узагальнюючи викладений матеріал, можна стверджувати, що політичні кризи, які розгортаються в умовах сучасних глобальних загроз, являють собою надзвичайно складні, багатошарові явища, що мають здатність підривати фундаментальні основи суспільного існування, включаючи ключові цінності та життєво важливі системи. Такі кризові ситуації неминуче створюють контекст, у якому нагальна потреба в негайному реагуванні та ухваленні складних рішень поєднується з глибоким рівнем невизначеності щодо безпосередніх та віддалених наслідків, а також стосовно подальших траєкторій розвитку подій. Ця невідкладність у діях та непередбачуваність результатів набувають особливої гостроти й драматизму в тих випадках, коли політичні інститути, які за своєю природою та функціональним призначенням мали б виступати гарантами безпеки, стабільності та ефективного управління, самі стають джерелом загрози або сприймаються значною частиною суспільства як такі, що не здатні запропонувати адекватну та дієву відповідь на нагальні виклики. Саме ця дисфункція або делегітимізація політичних інститутів неминуче трансформує загальну суспільну кризу, спричинену глобальними загрозами, у виразно політичну кризу, оскільки саме в такі переломні моменти суспільство стикається з масштабним руйнуванням довіри до владних інституцій, а легітимність існуючого політичного порядку, його норм та процедур опиняється під серйозним сумнівом та тиском.

У таких надзвичайно складних та динамічних умовах уряди змушені не лише зосереджуватися на пошуку вузькотехнічних рішень для подолання конкретних проявів кризи, але й демонструвати високий рівень політичної майстерності, орієнтуючись у надзвичайно заплутаних та мінливих соціально-політичних динаміках, які завжди супроводжують масштабні кризові явища. Це включає гостру необхідність ефективного управління

громадським сприйняттям ситуації, конструювання переконливих наративів щодо природи кризи та урядових дій, а також постійного підтримання власної легітимності в очах населення. Втрата суспільної довіри, як показує аналіз, здатна суттєво ускладнити будь-які, навіть найбільш продумані, антикризові зусилля, паралізувати спроможність уряду до мобілізації ресурсів та забезпечення громадської співпраці, а також значно посилити тиск на політичних лідерів та інститути, які й без того змушені діяти в екстремальних умовах, коли кожне ухвалене рішення може мати далекосяжні, непередбачувані та потенційно дестабілізуючі наслідки для стабільності всього суспільства.

Сучасні загрози дедалі частіше мають тенденцію до виходу за межі національних кордонів, набуваючи транснаціонального характеру, та часто спричиняють значні економічні потрясіння й соціальні дислокації, що лише підкреслює зростаючу взаємопов'язаність та взаємозалежність сучасних викликів у глобалізованому світі. Ця обставина висуває на перший план нагальну потребу у розробці та імплементації комплексних, багатовимірних стратегій реагування, які були б здатними адаптуватися до транснаціонального характеру багатьох кризових явищ та враховувати їх системні ефекти. Саме ця глобальна взаємозалежність економічних, політичних, соціальних та екологічних систем і процесів створює умови, за яких навіть локалізована за своїм походженням криза може надзвичайно швидко набути глобального масштабу, а її наслідки — стати непропорційно серйозними, важкокерованими та каскадними, зачіпаючи різноманітні сфери суспільного життя у багатьох країнах одночасно. Ландшафт сучасних криз характеризується не лише їх транснаціональністю, але й постійною еволюцією, непередбачуваністю та складністю, в умовах якої уряди змушені мати справу з подіями, що часто є неочікуваними за своїм виникненням, небажаними за своїми наслідками, важко уявними до їхнього настання й нерідко неконтрольованими за своєю динамікою. Саме ці

властивості, які іноді узагальнено трактуються як не-якості криз, створюють колосальний додатковий тиск на політичних лідерів та державні інститути, які повинні не лише оперативно впроваджувати технічні рішення, але й ефективно орієнтуватися у надскладних соціально-політичних динаміках, що неминуче супроводжують будь-які кризові явища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Baubion, Ch. 2012. OECD Risk Management: Strategic Crisis Management. OECD Publishing.
2. Martin, A., Mikołajczak, G., Baekkeskov, E., & Hartley, K. (2022). Political stability, trust and support for public policies: A survey experiment examining source effects for COVID-19 interventions in Australia and Hong Kong. *International Journal of Public Opinion Research*, 34(3), 1–10.
3. Sanusi Gumbi, K., & Baba, Y. T. (2024). Political trust and legitimacy crisis in the age of COVID-19: an assessment of the EndSARS protest in Nigeria. *Frontiers in Political Science*, 6.
4. Devine, D., Valgarðsson, V., Smith, J., Jennings, W., Scotto di Vettimo, M., Bunting, H., & McKay, L. (2024). Political trust in the first year of the COVID-19 pandemic: a meta-analysis of 67 studies. *Journal of European Public Policy*, 31(3), 657–679.
5. Dowling, M.-E., & Legrand, T. (2023). “I do not consent”: political legitimacy, misinformation, and the compliance challenge in Australia’s Covid-19 policy response. *Policy and Society*, 42(3), 319–333.
6. Martínez-Córdoba, P.-J., Benito, B., & García-Sánchez, I.-M. (2021). Efficiency in the governance of the Covid-19 pandemic: political and territorial factors. *Globalization and Health*, 17(1), 113.
7. Meng, X., Li, Y., & He, Q. (2024). Pathos or logos? How governance legitimacy perception influences individual privacy trade-offs during

- COVID-19 pandemic. *Humanities and Social Sciences Communications*, 11(1), 451.
8. Batory, A. More Power, Less Support: The Fidesz Government and the Coronavirus Pandemic in Hungary. *Government and Opposition*. 2024. Vol. 59. P. 1017–1033.
 9. Cossiri, A. The Governance of Covid-19 Pandemic Health Emergency in Italy: A Constitutional Perspective. *Acta Universitatis Lodziensis. Folia Iuridica*. 2021. Vol. 97.
 10. Foster, D. On the Precipice: Democracy, Disaster, and the State Emergency Powers That Govern Elections in Crises. *Wake Forest Law Review*. 2022. Vol. 57. P. 141–186.
 11. Gao, J., Zhang, P. China's Public Health Policies in Response to COVID-19: From an "Authoritarian" Perspective. *Frontiers in Public Health*. 2021. Vol. 9.
 12. Boin, A., 't Hart, P., & Kuipers, S. (2017). *The Crisis Approach*. Y *The Oxford Handbook of Political Science* (c. 23-35). Oxford University Press.
 13. Grogan, J. Impact of COVID-19 measures on democracy and fundamental rights: Best practices and lessons learned in the Member States and third countries. European Parliament, Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies, Directorate-General for Internal Policies, 2022. 123 p.

14. International Commission of Jurists. A Facade of Legality: COVID-19 and the Exploitation of Emergency Powers in Hungary. Geneva: International Commission of Jurists, 2022. 51 p.
15. Palermo, F. COVID-19 Pandemic and its Impact on Italy's Governance and Security. PRISM. 2020. Vol. 9. P. 118–132.
16. Pils, E. China's Response to the Coronavirus Pandemic: Fighting Two Enemies. Verfassungsblog. 2020. URL: <https://verfassungsblog.de/chinas-response-to-the-coronavirus-pandemic-fighting-two-enemies/> (дата звернення: 23.05.2025).
17. Schweiger, C. Governance under the Covid-19 pandemic: comparative perspectives on Germany and Hungary. Zeitschrift für Vergleichende Politikwissenschaft. 2022. Vol. 16. P. 663–685.
18. Batory, A. More Power, Less Support: The Fidesz Government and the Coronavirus Pandemic in Hungary. Government and Opposition. 2024. Vol. 59. P. 1017–1033.
19. Caldarelli, G., De Nicola, R., Petrocchi, M., Pratelli, M., Saracco, F. Flow of online misinformation during the peak of the COVID-19 pandemic in Italy. Sci. Rep. 2020. Vol. 10, art. 14392. U
20. Cossiri, A. The Governance of Covid-19 Pandemic Health Emergency in Italy: A Constitutional Perspective. Acta Universitatis Lodziensis. Folia Iuridica. 2021. Vol. 97.

21. Daphi, P., Flesher Fominaya, C., Romanos, E. Introduction: Mobilizing during COVID-19: social movements in times of crisis. *Social Movement Studies*. 2024. Vol. 23, No. 6. P. 667–675.
22. Foster, D. On the Precipice: Democracy, Disaster, and the State Emergency Powers That Govern Elections in Crises. *Wake Forest Law Review*. 2022. Vol. 57. P. 141–186.
23. Evans, A., Jones, B., & Steven, D. (2009). *Confronting the Long Crisis of Globalization: Risk, Resilience and International Order*. Brookings Institution Press.
24. Grogan, J. Impact of COVID-19 measures on democracy and fundamental rights: Best practices and lessons learned in the Member States and third countries. European Parliament, Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies, Directorate-General for Internal Policies, 2022. 123 p.
25. International Commission of Jurists. *A Facade of Legality: COVID-19 and the Exploitation of Emergency Powers in Hungary*. Geneva: International Commission of Jurists, 2022. 51 p.
26. A COVID-19 járvány és a helyi válságkezelésjellemzői Magyarországon = COVID-19 pandemic and the characteristics of local crisis management in Hungary. *Tér és Társadalom*. 2023. 37. évf., 2. szám. C. 1–20.
27. Feachem N. S., Sanders K., Barker F. *The United States' Response to COVID-19: A Case Study of the First Year*. UCSF, Institute for Global Health Sciences. URL:

<https://globalhealthsciences.ucsf.edu/sites/globalhealthsciences.ucsf.edu/files/covid-us-case-study.pdf> (дата звернення: 23.05.2025).

28. La Pandemia come spinta accelerativa al cambiamento: le risposte di policy in ambito europea e nazionale. URL: <https://www.economiaepolitica.it/europa-e-mondo/la-pandemia-come-spinta-accelerativa-al-cambiamento-le-risposte-di-policy-in-ambito-europea-e-nazionale/> (дата звернення: 23.05.2025).
29. Maurer Sz. A koronavírus-járvány és Magyarország. Maurer Szemere. 2021. C. 349–369.
30. Sartoretti C. Le authorities al tempo del COVID-19. Riflessioni sul ruolo delle autorità indipendenti: modello in declino o consolidato? 2379. 2021. C. 2133–2160.
31. Sorsa V.-P., Kivikoski K. COVID-19 and democracy: a scoping review. BMC Public Health. 2023. Vol. 23, is. 1.
32. Szabó A., Gerő M. A magyar társadalomtörésvonalai és politikai integrációjának dimenziói a COVID-19 árnyékában. Budapest: Társadalomtudományi Kutatóközpont, 2022. 107 c.
33. Carcione, J. M., & Ba, J. (2023). Policy lessons from the Italian pandemic of Covid-19.
34. Lawrence, M., Homer-Dixon, T., Janzwood, S., Rockström, J., Renn, O., & Donges, J. F. (2024). Global polycrisis: the causal mechanisms of crisis entanglement. *Global Sustainability*, 7, e6, 1-16. <https://doi.org/10.1017/sus.2024.1>

35. Decker, O., Kiess, J., Heller, A., & Brähler, E. (Eds.). (2022). *Autoritäre Dynamiken in unsicheren Zeiten: Neue Herausforderungen – alte Reaktionen?* Leipziger Autoritarismus Studie 2022. Psychosozial-Verlag.
36. Frei, N., & Nachtwey, O. (2021). *Quellen des «Querdenkertums»: Eine politische Soziologie der Corona-Proteste in Baden-Württemberg.* Universität Basel, Philosophisch-Historische Fakultät.
37. Gomart, T., & Martin, É.-A. (Dir.). (2020). *L'Europe face à la rivalité sino-américaine: Le coronavirus comme catalyseur.* Ifri.
38. Grande, E., Hutter, S., Hunger, S., & Kanol, E. (2021). *Alles Covidioten? Politische Potenziale des Corona-Protests in Deutschland.* Discussion Papers / Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung, Center for Civil Society Research, ZZ 2021-601. Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung gGmbH.
39. Lippert, B., Mair, S., & Perthes, V. (Eds.). (2020). *Internationale Politik unter Pandemie-Bedingungen: Tendenzen und Perspektiven für 2021.* (SWP-Studie 26). Stiftung Wissenschaft und Politik.
40. Palano, D. (2024). *Il futuro della democrazia italiana: Politica e società al tempo del governo Meloni.*
41. Abayomi, K. Q. Public trust and state management of the COVID-19 pandemic in Nigeria. *Frontiers in Political Science.* 2024. Vol. 6. DOI: 10.3389/fpos.2024.1334827.

42. Armenia, S., Tsaples, G., & Franco, E. A Systems Thinking Archetype to Understand, Analyze, and Evaluate the Evolution of International Political Crises. *Systems*. 2022. Vol. 10.
43. Baubion, C. OECD Risk Management: Strategic Crisis Management. OECD Working Papers on Public Governance. Paris: OECD Publishing, 2012. No. 23.
44. Evans, A., Jones, B., & Steven, D. Confronting the Long Crisis of Globalization: Risk, Resilience and International Order. Washington D.C.: Brookings Institution Press, 2009.
45. Lawrence, M., Homer-Dixon, T., Janzwood, S., Rockström, J., Renn, O., & Donges, J. F. (2023). Global Polycrisis: The causal mechanisms of crisis entanglement. Cascade Institute.
46. Leng, Y., Zhai, Y., Sun, S., Wu, Y., Selzer, J., Strover, S., Fensel, J., Pentland, A., & Ding, Y. Analysis of misinformation during the COVID-19 outbreak in China: cultural, social and political entanglements. 2020.
47. Lundgren, M., Klamberg, M., Sundström, K., & Dahlgvist, J. (2020). Emergency Powers in Response to COVID-19: Policy diffusion, Democracy, and Preparedness..
48. National Democratic Institute. (2020). Political Decision-Making During a Crisis: A Practical Toolkit for Politicians During the COVID-19 Pandemic.
49. Reid, J. C., Brown, S. J., & Dmello, J. (2023). COVID-19, Diffuse Anxiety, and Public (Mis)Trust in Government: Empirical Insights and Implications for Crime and Justice. *Criminal Justice Review*, 0(0), 1–18.

50. Belchior, A. M., & Teixeira, C. P. (2023). Determinants of political trust during the early months of the COVID-19 pandemic: Putting policy performance into evidence. *PoliticalStudies Review*, 21(1), 82–98.

АНОТАЦІЯ

Солодовник О. В. Політичні наслідки пандемії COVID-19 (бакалаврська робота). — Харків: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2025. — 52 с. (рукопис).

У роботі досліджено політичні трансформації, спричинені пандемією COVID-19, в контексті сучасних глобальних викликів. Здійснено аналіз політичних криз, механізмів урядового реагування, рівня легітимності влади та суспільної довіри до інституцій. Особливу увагу приділено явищу полікризи, трансформаціям у формах правління, авторитарним тенденціям, протестній активності та змінам у стилях політичного лідерства на прикладі Італії, Угорщини, США та Китаю. Обґрунтовано необхідність перегляду стратегій управління кризами та підвищення стійкості демократичних систем.

Ключові слова: політична криза, пандемія COVID-19, полікриза, державне управління, легітимність, суспільна довіра, авторитаризм, політичне лідерство.

ANNOTATION

Solodovnyk O. V. Political Consequences of the COVID-19 Pandemic (Bachelor's Thesis). — Kharkiv: V. N. Karazin Kharkiv National University, 2025. — 52 p. (manuscript).

This thesis explores the political transformations triggered by the COVID-19 pandemic in the context of global challenges. It analyzes political crises, government response mechanisms, the legitimacy of state power, and public trust in institutions. Special attention is given to the concept of polycrisis, changes in governance models, authoritarian tendencies, protest dynamics, and shifts in political leadership styles, with case studies of Italy, Hungary, the USA, and China. The study highlights the need to rethink crisis management strategies and reinforce the resilience of democratic systems.

Keywords: political crisis, COVID-19 pandemic, polycrisis, public governance, legitimacy, trust, authoritarianism, political leadership.

ВІДЗИВ
на кваліфікаційну роботу бакалавра
4-го курсу групи ОП-41 денної форми навчання
спеціальності 052 «Політологія»
освітньо-професійної програми «Політичні технології та аналіз політики»
філософського факультету
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
Солодовника Олександра Володимировича
на тему «Політичні наслідки пандемії COVID-19»

Кваліфікаційна робота Солодовника О.В. є актуальним та ґрунтовним дослідженням впливу глобальної пандемії на політичні процеси в сучасному світі. Питання, порушені в роботі, мають значну наукову й практичну цінність, оскільки пандемія COVID-19 стала одним з глобальних викликів для багатьох країн світу, що суттєво вплинуло на механізми державного управління, інституційну легітимність та довіру громадян до політичних систем. У цьому контексті автор досліджує феномен політичної кризи в умовах глобальних загроз, використовуючи поняття полікризи як методологічну рамку.

У першому розділі «Теоретичні підходи до аналізу політичних криз та глобальних викликів» бакалавр надає комплексний огляд ключових концептів: політична криза, полі криза, що є певною інновацією у сфері цих досліджень, механізми реагування, легітимність та перенавантаження влади, громадська довіра. Варто відзначити використання широкої джерельної бази, в тому числі англійських сучасних публікацій, що свідчить про високий рівень академічної підготовки автора. Особливу увагу заслуговує систематизація поглядів на ефективність урядових дій у кризових умовах, з урахуванням міжнародного контексту.

Другий розділ «Політичні трансформації в умовах пандемії COVID-19: міжнародний та національний виміри» присвячено аналізу конкретних кейсів – Італії, Угорщини, США та Китаю. Автор демонструє вміння проводити порівняльно-політологічний аналіз, виокремлюючи спільні риси та відмінності у трансформації форм правління, прояві авторитарних тенденцій, впливі пандемії на інститут політичного лідерства. Розглянуто рівень протестної активності та її наслідки, ефективність використання надзвичайних повноважень, що дає можливість поглибити розуміння політичних процесів, що супроводжували пандемічну кризу.

Робота Солодовника О.В. має практичну складову. Це знайшло втілення в обробці емпіричного матеріалу, що дало йому можливість зробити низку аналітичних висновків щодо перспектив функціонування демократичних інститутів у постпандемічну добу. Варто відзначити логічну побудову роботи,

послідовність викладу, системний підхід, а також ретельну аргументацію висновків.

Однак робота не позбавлена окремих недоліків. Можна було б чіткіше розмежувати об'єкт і предмет дослідження, а також дещо лаконічніше викласти окремі фрагменти теоретичного аналізу. Крім того, назви підрозділів другого розділу могли б точніше відображати зміст досліджуваних кейсів. Крім того, варто було б більш чітко сформулювати висновки до кожного з розділів. Утім, ці зауваження не знижують загального рівня виконаної роботи та не впливають на її наукову та практичну цінність.

У цілому, кваліфікаційна робота бакалавра Солодовника О.В. «Політичні наслідки пандемії COVID-19» за всіма формальними та змістовими критеріями відповідає встановленим вимогам і заслуговує на оцінку «добре» (83 бали за 100-бальною шкалою). Її автор, Солодовник Олександр Володимирович, гідний присвоєння кваліфікації бакалавра зі спеціальності 052 «Політологія» (ОПП «Політичні технології та аналіз політики»).

Науковий керівник:

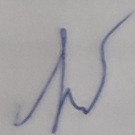
д. політ. н., доцент, професор

кафедри політології

Харківського національного університету

університету імені В. Н. Каразіна

М.В.Шаповаленко

РЕЦЕНЗІЯ
на кваліфікаційну роботу бакалавра
4-го курсу групи ОП-41 денної форми навчання
спеціальності 052 «Політологія»
освітньо-професійної програми «Політичні технології та аналіз
політики»
філософського факультету
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
Солодовника Олександра Володимировича
на тему «Політичні наслідки пандемії COVID-19»

Кваліфікаційна робота Солодовника Олександра Володимировича є актуальним та ґрунтовним дослідженням впливу глобальної пандемії на політичні процеси в сучасному світі. Питання, порушені в роботі, мають значну наукову й практичну цінність, оскільки пандемія COVID-19 стала безпрецедентною подією, що суттєво трансформувала механізми державного управління, інституційну легітимність та довіру громадян до політичних систем. У цьому контексті автор досліджує феномен політичної кризи в умовах глобальних загроз, використовуючи поняття полікризи як методологічну рамку.

У першому розділі «Теоретичні підходи до аналізу політичних криз та глобальних викликів» студент надає комплексний огляд ключових концептів: політична криза, полікриза, механізми реагування, легітимність влади, громадська довіра. Варто відзначити використання широкої джерельної бази, в тому числі англійських сучасних публікацій, що свідчить про високий рівень академічної підготовки автора. Особливу увагу заслуговує систематизація поглядів на ефективність урядових дій у кризових умовах, з урахуванням міжнародного контексту.

Другий розділ «Політичні трансформації в умовах пандемії COVID-19: міжнародний та національний виміри» присвячено аналізу конкретних кейсів – Італії, Угорщини, США та Китаю. Автор демонструє вміння проводити порівняльно-політологічний аналіз, виокремлюючи спільні риси та відмінності у трансформації форм правління, прояві авторитарних тенденцій, впливі пандемії на політичне лідерство. Розгляд протестної активності та використання надзвичайних повноважень також поглиблює розуміння політичних процесів, що супроводжували пандемічну кризу.

Робота Солодовника О. В. має виразну практичну складову. У процесі дослідження автор не лише проаналізував емпіричний матеріал, але й зробив низку аналітичних висновків щодо перспектив функціонування демократичних інститутів у постпандемічну добу. Варто відзначити логічну побудову роботи, послідовність викладу, системний підхід, а також ретельну аргументацію висновків.

Однак робота не позбавлена окремих недоліків. Можна було б чіткіше розмежувати об'єкт і предмет дослідження, а також дещо лаконічніше викласти окремі фрагменти теоретичного аналізу. Крім того, назви підрозділів другого розділу могли б точніше відображати зміст досліджуваних кейсів. Утім, ці

зауваження не знижують загального рівня виконаної роботи та не впливають на її наукову та практичну цінність.

У цілому, кваліфікаційна робота бакалавра «Політичні наслідки пандемії COVID-19» за всіма формальними та змістовими критеріями відповідає встановленим вимогам і заслуговує на оцінку «добре» (83 бали за 100-бальною шкалою). Її автор, Солодовник Олександр Володимирович, гідний присвоєння кваліфікації бакалавра зі спеціальності 052 «Політологія» (ОПП «Політичні технології та аналіз політики»).

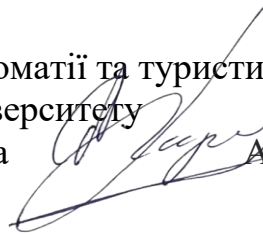
Рецензент:

к. іст. н., доцент, завідувач

кафедри світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу

Харківського національного університету

університету імені В. Н. Каразіна

Анатолій ПАРФІНЕНКО